

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

SARA BERGLEZ

**TRAJNOSTNI RAZVOJ IN GOSPODARSTVO:
PRIMER OBNOVE SAMOSTANA DOMINIKANK V
RADLJAH OB DRAVI**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Sara Berglez

Mentor: redni profesor dr. Bogomil Ferfila

Somentor: asistent dr. Uroš Pinterič

**TRAJNOSTNI RAZVOJ IN GOSPODARSTVO:
PRIMER OBNOVE SAMOSTANA DOMINIKANK V
RADLJAH OB DRAVI**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

ZAHVALA

Najlepša hvala ge. Darinki Mravljak za idejo. Hvala mentorju dr. Bogomilu Ferfili in somentorju dr. Urošu Pinteriču za vse učinkovite in strokovne nasvete ter dr. Pinteriču še posebej za potrpežljivost. Hvala tudi moji družini in mojemu Jaku za tehnično in moralno podporo.

TRAJNOSTNI RAZVOJ IN GOSPODARSTVO: PRIMER OBNOVE SAMOSTANA DOMINIKANK V RADLJAH OB DRAVI

Koncept trajnostnega razvoja postaja vse bolj nujna usmeritev na vseh področjih. Pričujoča naloga bo, s pomočjo opredelitve koncepta trajnostnega razvoja do gospodarstva ter prikaza stanja gospodarskih področij v Sloveniji, poskušala prikazati turizem, ter predvsem ekoturizem, kot najprimernejšo obliko gospodarske dejavnosti za trajnostni razvoj. Poleg tega naloga poskuša na podlagi študije primera, Projekta obnove Samostana dominikank v Radljah ob Dravi, predstaviti ekonomske vidike trajnostnega razvoja. Z vnosom novih dejavnosti v skladu s trajnostnim razvojem v objekt, v obliki medicinskih storitev ter ekoturistične ponudbe, lahko objekt postane, iz propadajoče stavbe, ekonomsko pozitivna investicija. Z razvojem nujno potrebne dopolnilne turistične infrastrukture v bližnji okolici pa lahko takšen projekt vpliva k izboljšanju večine demografskih, okoljskih in gospodarskih kazalnikov v kraju in celotni regiji.

Ključne besede: Trajnostni razvoj / gospodarstvo / turizem / ekoturizem / kulturno – zgodovinski objekt

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ECONOMY: AN EXAMPLE OF RESTORATION OF THE MONASTERY OF DOMINICANS IN RADLJE OB DRAVI

The concept of sustainable development becomes more and more urgent to aim on all spheres of activities. Based on definition of concept sustainable development and its relation to economy and review of current condition of economic area, this paper will try to point out tourism and ecotourism as the most convenient economical activity in the scope of sustainable development. Additionally, it tries to present on the basis of case study, the Project of restoration of the Monastery of Dominicans in Radlje ob Dravi, the economical point of view of sustainable development. By adding new activities in accordance with sustainable development in the building such as medical service and ecotouristic offer, this project can become from decaying building an economical positive investment. With development of necessary complementary tourist infrastructure in near by such project can also have influence on improvement on most of demographic, environmental and economical indexes in the abovementioned city and in the whole region.

Key words: Sustainable development / economics / tourism / ecotourism / building of cultural and historical meaning

KAZALO

UVOD	8
1. METODOLOŠKI OKVIR NALOGE	9
1.1 CILJI IN POMEN IZBRANE TEME	9
1.2 HIPOTEZE	9
1.3 PREDVIDENE METODE RAZISKOVANJA IN STRUKTURA ANALIZE	10
1.4 OPREDELITEV GLAVNIH POJMOV.....	10
1.4.1 Trajnost in trajnostni razvoj	10
1.4.2 Gospodarstvo in ekonomija	12
1.4.3 Turizem in ekoturizem	13
2. EKONOMIJA IN TRAJNOSTNI RAZVOJ	16
2.1 ZGODOVINSKI PREGLEDKONCEPTA TRAJNOSTNI RAZVOJ	16
2.1.1 Razvoj koncepta »trajnostni razvoj«	16
2.1.2 Brundtlandino poročilo	19
2.1.3 Koncept »trajnostni razvoj« danes	21
2.2 EKONOMIJA IN TRAJNOSTNI RAZVOJ	22
2.2.1 Vpliv trajnostnega razvoja na ekonomijo	22
2.2.2 Naravni viri	23
2.2.3 Povezava med gospodarsko in okoljsko politiko	24
2.2.4 Sredstva za reševanje okoljskih problemov	26
2.2.5 Človekov vpliv na okoljske probleme	31
3. TRAJNOSTNI RAZVOJ V SLOVENIJI	34
3.1 ZGODOVINA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA V SLOVENIJI	34
3.2 TRENUTNO STANJE	36
3.2.1 Zakonodaja	36
3.2.2 Energija	36
3.2.3 Podjetništvo in industrija	38
3.2.4 Gozdarstvo	40
3.2.5 Kmetijstvo	41
3.2.6 Področje voda in tal	42

3.2.7 Promet	43
3.2.8 Odpadki	44
3.2.9 Turizem	44
4. TURIZEM, KOT NAJPRIMERNEJŠA OBLIKA TRAJNOSTNEGA NAČINA GOSPODARSTVA	46
4.1 TURIZEM KOT GOSPODARSKA DEJAVNOST	46
4.1.1 Turistična industrija	46
4.2 TURIZEM V SLOVENIJI	48
4.2.1 Trajnostna usmeritev slovenskega turizma	49
4.2.2 Turizem kot prodajni produkt	50
4.2.3 Ekoturizem	51
5. PROJEKT OBNOVE SAMOSTANA DOMINIKANK V RADLJAH OB DRAVI	55
5.1. ZNAČILNOSTI KOROŠKE REGIJE	55
5.1.1 Geografske in demografske značilnosti Koroške regije	55
5.1.2 Gospodarske značilnosti Koroške regije	56
5.1.3 Turizem v regiji	57
5.2 OBNOVA SAMOSTANA	60
5.2.1 Razlogi za investicijsko namero	60
5.2.2 Lokacija objekta	61
5.2.3 Obstoječe stanje objekta in analiza površin	61
5.2.4 Zgodovina samostana	63
5.2.5 Razvojne možnosti	68
5.2.6 Opredelitev neposrednih ciljev investicije	69
5.2.7 Opredelitev posrednih ciljev investicije in glavnih usmeritev	70
5.2.8 Možne variante obnove	71
5.2.9 Možnosti ponudbe Slovenskega dietološkega, zeliščarskega in zdravilskega centra	72

5.2.10 Projekti v povezavi s turizmom opredeljeni v Resoluciji o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023 projekt obnove Samostana dominikank	73
6. ZAKLJUČEK	75
7. VIRI IN LITERATURA	79
7.1 SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE IN ČLANKI V REVIJAH IN ZBORNIKIH	79
7.2 INTERNETNI VIRI	82
8. PRILOGE	
PA Zemljevid 5.2: Gostota prebivalcev po občinah v razvojni regiji Koroška (za leto 2005)	
PB Zemljevid 5.3: Gospodarske družbe v razvojni regiji Koroška (za leto 2005)	
PC Zemljevid 5.4: Turizem v razvojni regiji Koroška	

KAZALO TABEL, SLIK IN ZEMLJEVIDOV

Tabela 1.1	12
Tabela 1.2	29
Zemljevid 5.1: Lokacija samostana dominikank	61
Slika 5.1: Pogled na samostan z vgrajeno sušilnico hmelja	62
Slika 5.2: Sončna ura na samostanskem obzidju iz leta 1694	63
Slika 5.3: Najstarejša znana upodobitev samostana, ki jo je narisal prior avguštinskega samostana v Fürsteinfeldu J. Clobucciaricha, okoli leta 1600	64
Slika 5.4: Vischerjeva litografija iz leta 1668	65
Slika 5.5: Pogled na Marenberški samostan (litografija Reicherta iz leta 1864)	66

UVOD

Na okolje in še posebej na podnebni sistem so ljudje začeli vplivati v zadnjih 200-letih, k čemer so pripomogli hiter razvoj in najrazličnejše iznajdbe (Burja 2006: 2). Posledice so katastrofalne. Okoljski problemi so postali globalni in nikakor jih ni moč več spregledati.

Prav zato je nastal tudi koncept »trajnostni razvoj«. Postaja vedno bolj prepoznaven kot način življenja, ki je nujen, ter je na nek način že sprejet tudi kot vrednota. Sestavljen je iz treh komponent: gospodarske, socialne in okoljske. Žal pa je najpogosteje upoštevana samo gospodarska komponenta, ki predvideva čim večjo gospodarsko rast. Da to drži, potrjujejo tudi naši temeljni razvojni državni dokumenti (Strategija razvoja Slovenije, Strategija trženja slovenskega turizma 2003–2006, Program reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji, itd.), v katerih je največ pozornosti in posledično tudi ukrepov posvečenih samo hitrejši gospodarski rasti in čim bolj konkurenčnemu gospodarstvu.

Trenutno je edina vrednota in cilj gospodarstva torej gospodarska rast. Ker se zdi, da je to dejstvo trenutno nemogoče spremeniti, je potrebno čim bolj težiti k temu, da bi se bolj razvijale gospodarske panoge, ki manj obremenjujejo okolje. Turizem in predvsem njegova najbolj trajnostna oblika ekoturizem sicer uporabljata okoljske vire kot surovino, ni pa pri tem nujno, da zmanjšujeta njihovo kakovost ali količine. Slovenija se sicer trudi postati čim bolj turistična dežela, vendar svoje ekoturistične ponudbe pri tem, kot lahko ugotovimo iz različnih vladnih strategij, usmeritev in načrtov iz področja turizma ter slovenske turistične ponudbe, ne poudarja preveč, oziroma ga predvideva samo v obliki ponudbe ekokmetij.

Dober primer, kako izrabiti ekoturistični potencial še na drugih področjih, lahko najdemo v primeru načrta obnove propadajočega kulturno-zgodovinskega objekta, Samostana dominikank, v Radljah ob Dravi. Ideja vključuje ekoturizem kot najpomembnejšo komplementarno dejavnost medicinskim storitvam. Svojo ekoturistično ponudbo pa vidi kot povezano ponudbo celotne Koroške regije.

1. METODOLOŠKI OKVIR NALOGE

1.1 CILJI IN POMEN IZBRANE TEME

Namen tega diplomskega dela je v teoretičnem delu prikazati razvoj temeljnega koncepta »trajnostni razvoj«, pokazati, da ima ta koncept lahko velik vpliv na gospodarstvo, ki ima v sodobni družbi največkrat največjo moč odločanja in prinaša s seboj poleg pozitivnih tudi veliko negativnih posledic. Prav tako želi to delo v naslednjih poglavjih orisati stanje na področju varovanja okolja v Sloveniji, predstaviti pomen in možnosti turizma ter predvsem ekoturizma in na koncu še na konkretnem primeru predstaviti primer, kako bi ekoturistična dejavnost lahko zaživela v kulturno-zgodovinskem objektu in pozitivno vplivala na celotno regijo.

Cilj je torej predstaviti eno od gospodarskih možnosti, ki vključuje tako ohranitev pomembnega kulturno-zgodovinskega objekta, kot dobičkonosno dejavnost ter v svoji dejavnosti nudi tudi usluge za javno dobro. Hkrati pa vzpodbuditi relevantne akterje, politične in kapitalistične, da pričnejo razmišljati o obstoju tistih gospodarskih panog, ki ne obremenjujejo okolja in bi v prihodnosti pričeli te panoge vedno bolj vključevati v svoje gospodarske odločitve.

1.2 HIPOTEZE

- Turizem kot gospodarska dejavnost se lahko razvija v skladu s trajnostnim razvojem in hkrati prispeva k izboljšanju ekonomskih kazalnikov ter povečuje kvaliteto okolja.
- Obnova kulturno-zgodovinskega objekta v smislu vnosa dobičkonosnih dejavnosti lahko pozitivno vpliva na celotno regijo.

Prva hipoteza bo testirana v četrtem in petem poglavju, druga hipoteza, pa na podlagi študije primera, predvsem v petem poglavju.

1.3 PREDVIDENE METODE RAZISKOVANJA IN STRUKTURA ANALIZE

Raziskovanje se je pričelo z zbiranjem virov. Najpogostejša metoda, ki je bila uporabljena pri nastajanju diplomskega dela je analiza sekundarnih ter primarnih virov.

V drugem poglavju je kot metoda uporabljena predvsem konceptualna analiza in sinteza, z namenom, da se razjasni koncept »trajnostni razvoj« in opredeli njegova relacija z gospodarstvom. Nekaj je tudi deskriptivne metode.

V tretjem in četrtem poglavju, je najbolj pogosta deskriptivna metoda, ki občasno obsega tudi statistično analizo. V teh dveh poglavjih poskušam predstaviti stanje v Sloveniji na različnih gospodarskih področjih in nato še opredeliti turizem, predstaviti njegovo gospodarsko vrednost in dokazati, da tudi ekoturizem, kot alternativa tradicionalnemu turizmu, lahko prispeva h gospodarski rasti.

Zadnje, 5. poglavje, je študija primera. Podatki izhajajo predvsem iz analize primarnih virov. V tem poglavju sem poskušala dokazati, da je ekoturizem kot gospodarska panoga za trajnostni razvoj na Koroškem, posebej pa za kulturno-zgodovinski objekt najprimernejša. Kot primer je prikazan Samostan dominikank v Radljah ob Dravi, katerega glavna gospodarska dejavnost naj bi po obnovi v celoti temeljila na principih trajnostnega razvoja.

1.4 OPREDELITEV GLAVNIH POJMOV

1.4.1 Trajnost in trajnostni razvoj

Za besedno zvezo »sustainable development« obstajajo različni prevodi: Kirn (1991) ga prevaja samovzdržni razvoj, (1992) pa obstojni razvoj, Seljak (1992) uravnoteženi razvoj, Senjur (1991) sonaravni, vzdržljivi ali obstojni razvoj, Macarol (1993) trajno uravnoteženi razvoj ter Lah (1995) trajnostni sonaravni razvoj ali okolje varovalni razvoj (Seljak 2001: 28).

V konceptu trajnostni razvoj trajnost ne definira kakršnegakoli končnega stanja razvitosti, ampak le okoliščine, ki naj bi jih v bodoče upoštevali pri razvojnih odločitvah. Zato je njegovo uveljavljanje določeno s konkretnim prostorom in časom ter ravni uresničevanja¹ (Radej 2001: 14).

Netrajnost pa je seveda lažje spoznati kot trajnost, ker ima za posledico inflacijo in druge pojave nestabilnosti, brezposelnosti in razvrednotenje okolja (Rifkin v Radej 2001: 14).

V okvirju Brundtlandinega poročila pomeni trajnostni razvoj, razvoj ki: »... zadovoljuje potrebe sedanjosti, brez zmanjševanja možnosti za zagotavljanje potreb prihodnjih generacij« (World commission on Environment and Development 1987: 8).

Koncept trajnostnega razvoja se ne usmerja samo na proizvodni sektor, ampak tudi na storitveni in na okolje (glej Kovačič in Slabe Erker 2006: 99). Torej obsega problematiko trajnostnega obnavljanja prebivalstva, gospodarjenja s prostorom, niz vprašanj, ki so v ožjem in širšem smislu povezana z onesnaževanjem okolja, ter kulturno infrastrukturo in storitvami (Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje od 2007–2023, 2006: 19). Če povzamemo, se trajnostni razvoj tako v glavnem nanaša na: skladen gospodarski razvoj, demografsko socialna vprašanja, visoko stopnjo varovanja okolja in odgovoren odnos do naravnih virov, skladno in odgovorno razvojno načrtovanje ter učinkovito mednarodno sodelovanje, ki naj promovira vizijo trajnostnega razvoja, pod pogojem, da so našteje prvine upoštewane sočasno.

Od akterjev koncept vključuje vladne in nevladne organizacije, posameznike, društva, grassroots organizacije, razvojne agencije, itd., ki predstavljajo širok obseg tem vse od znanosti o atmosferi do politične ekonomije in študij spolov (Reid 1995: XIII–XIV).

---

¹ Raven uresničevanja je lahko: lokalna, nacionalna in globalna (Radej 2001: 14).

1.1 Tabela: Primer mehke in trde oblike trajnostnega razvoja:

Mehka dimenzija	Trda dimenzija
<ul style="list-style-type: none"> - Rahlo zmanjšanje gospodinjskih in industrijskih odpadkov ter izmenjava sežiganja in skladiščenja. - Investicije v javni transport, posebej v pametno in modno tehnologijo. - Zmanjševanje onesnaževanja zraka s kombiniranjem prenosa umazane industrije čez mejo in tehnoloških izboljšav. - Zmanjšanje najbolj očitnega onesnaževanja vodnih virov do določenih standardov. - Zmanjšanje nekoristne uporabe zemlje z urbanim in regionalnim načrtovanjem. - Zmanjšanje najbolj škodljivih dejavnikov, ki uničujejo ekosisteme, še posebej na znanih, slikovitih območjih. 	<ul style="list-style-type: none"> - Drastično zmanjšanje gospodinjskih in industrijskih odpadkov. - Zmanjšanje uporabe avtomobilov in vsesplošna uporaba javnih prevoznih sredstev. - Splošno zmanjšanje uporabe vode. - Prenehanje širjenja mest. - Zaščita ekosistemov, še posebej zelo občutljivih. - Uporaba železnic in vodnega prometa namesto cestnega. - Zmanjševanje uporabe letalskih prevozov. - Velika sprememba pri delovanju kemične industrije.

Vir: (Baker in drugi 1997: 177).

Temeljna načela trajnostnega življenja in trajnostnih družb pa so: spoštovanje vseh oblik življenja in skrb zanj, izboljševanje kakovosti življenja, ohranjanje vitalnosti in pestrosti Zemlje, upoštevanje nosilne zmogljivosti Zemlje pri vsakodnevnih aktivnostih, spremembe osebnega odnosa in ravnanja, usposabljanje skupnosti, da same skrbijo za svoja okolja, oblikovanje nacionalnega okvira za povezovanje razvoja in ohranitve narave ter ustvarjanje svetovnega zavezništva. Ukrepi za trajnostno življenje so potrebni na glavnih področjih človekove dejavnosti (kmetijstvo, industrija, biotehnologija, znanost, odpadki, kemikalije, poraba energije, itd.) in zadevajo nekatere glavne vsebine biosfere kot so gozdovi, vode, zrak, gorovja, biotska raznovrstnost (Kopač 2004: 15).

1.4.2 Gospodarstvo in ekonomija

Gospodarstvo je celota ustvarjanja in razpečevanja dobrin in storitev za zadovoljevanje človekovih potreb. Temelji na gospodarjenju, tj. sistematični in smotni kombinaciji sredstev in delovne sile v okviru prevladujočih družbeno ekonomskih odnosov. Odvisno je

od razvitosti materialno-tehnične podlage in življenjskega standarda prebivalcev, od različnosti pobud (motivov) in vrednostnih načel o gospodarskem odločanju in delovanju poglavitnih gospodarskih subjektov, od delitve rezultatov dela, od načina delovanja gospodarskih subjektov v proizvodnji, menjavi in delitvi ter od pravno-političnega režima oz. vloge države v gospodarstvu (Slovenski veliki leksikon 2003: 654).

Tudi Todaro gospodarstvo v knjigi Razvoj gospodarstva (Economic Development 1997) definira kot panogo, ki se primarno ukvarja z učinkovitostjo porazdelitve redkih produkcijskih virov ter vključuje optimalno rast z namenom povečevanja zalog dobrin in uslug.

Ekonomijo pa opredeljujemo kot gospodarsko delovanje ali kot konkretno gospodarsko stvarnost, v kateri se pojavljajo omenjene možnosti za uresničevanje izbranih ciljev. Je ekonomski sistem v najširšem smislu, ki ga opredeljujejo ekonomski cilji, izložki kot sredstvo za njihovo uresničevanje in vložki kot predpostavke za ustvarjanje izložkov in smiselno pretvarjanje vložkov v izložke. (Slovenski veliki leksikon 2003: 482).

Na ekonomijo lahko gledamo še na dva načina, ki ju navajata Glasbergen in Bowers (1995: 133, 134), in sicer kot pomanjkanje ali kot materialno dobro. Tradicionalna ekonomija se ukvarja s proizvodnjo in porabo. Delo, kapital in naravni viri so uporabljeni v procesu proizvodnje, da zagotovijo dovolj zaloge dobrin in uslug, ki jih potrošniki kupujejo na trgu. Skupne dobrine, kot so vojska, nasipi, ceste, infrastruktura in izobrazba, pa zagotavlja država (Glasbergen in Bowers 1995: 133, 134).

1.4.3 Turizem in ekoturizem

Turizem je gospodarsko storitvena dejavnost, ki se ukvarja s potovanji, začasnim bivanjem in dejavnostmi ljudi zunaj kraja njihovega bivanja oz. zaposlitve, predvsem z namenom zadostitve njihovih potreb po počitku, rekreaciji, dogodivščinah, spoznavanju sveta. Tesno je povezan z gostinstvom, ki skrbi za namestitve in prehrano gostov. Nekdaj je bil omejen predvsem na potovanja iz verskih razlogov (romanja), v sedanjem pomenu pa se je začel

uveljavljati sredi 19. stol. kot reakcija na negativne učinke bivanja v mestih (Slovenski veliki leksikon 2005: 696).

Danes turizem vsi štejejo za prodorno razvojno panogo. Pospešuje naš izvoz in prihodke (Rožič 2002: 61). Ločimo počitniški, izletniški, kulturni, zdraviliški, gorski, kongresni, verski, športni, mladinski, poslovni, itd. turizem. Turistično ponudbo pa delimo na primarno (naravne znamenitosti) in sekundarno (turistična ponudba, kot rezultat človekovega dela).

Ekoturizem je bolj trajnostna oblika turizma, ki ga lahko opišemo iz naslednjih treh vidikov:

- Kot koncept, ki temelji na podlagi t. i. »aspiracijskih načel«, ki ekoturizem izpostavljajo kot ideal oziroma težnjo ali cilj za njegovo doseganje kot segmenta turističnega trga.
- Kot tržni segment, ki je povezan z naravo in doživljajskim, avanturističnim turizmom. Gre za tržno nišo, relativno majhno, večino povezano z malimi in srednje velikimi operaterji in skupinami. O njem obstaja malo statističnih podatkov, prav tako ekoturizem ni v stanju biti del globalnih ekonomskih in političnih sistemov, ki pogosto vodijo dohodkovne in kapacitetne pasti masovnega turizma.
- Kot praktični laboratorij za generiranje pionirskih idejnih aplikacij, ki so potencialno uporabne v širšem turističnem smislu. Lahko ga v tem smislu imenujemo tudi kot šolo idej in razmišljanj (Koščak 2003: 39).

Košćak (2003: 39) ga opredeljuje tudi kot »Področje človekove aktivnosti, kjer se na eni strani varovanje okolja in na drugi strani razvoj, preudarno in harmonično prepletata, z namenom doseganja skupnega cilja, ki je dvig življenjske ravni (ekonomske, socialne, okoljske) ljudi v lokalni skupnosti, na področju katere se aktivnosti ekoturizma izvajajo.«

Glede varstva okolja ima relevantno osnovo predvsem v štirih elementih:

- Kot vsak turizem predstavlja tudi ekoturizem gibanje ljudi v krajini. Glede na to, da je to gibanje v naravnem okolju, moramo predpostaviti izgradnjo krajinsko nemotečih poti in objektov.
- Temelji na naravi in torej predpostavlja visoko raven ohranjene narave. To ne pomeni, da v njej ne sme potekati nobena druga dejavnost, mora pa biti dosežena skladnost pri posegih v krajino. Ekoturizem lahko razvijamo tudi na relativno degradiranih območjih, če pri tem izvajamo ustrezne posege, ki pomenijo revitalizacijo naravne in kulturne krajine.
- Skrb za ohranjanje narave in kulturne dediščine. S tem se turizem pojavlja kot možni generator razvoja v parkih in zavarovanih območjih.
- Učenje, kot primarni interes ekoturista (Drole 2003: 28).

Ekoturizem kot ekonomska kategorija pa ima svoje izhodišče v marketinški filozofiji, kjer kot specialen marketinški turistični produkt – izdelek, omogoča promocijo in trženje celovitega eko-turističnega produkta neke dežele, ki ga sestavljajo številni pod-produkti, kot so eko-prehrabna ponudba in nastanitev, eko-prevozna sredstva, ohranjeno socio-kulturno okolje, tradicionalna arhitektura in bivanjski ambienti s tradicionalnim načinom življenja, varovana območja, ekološko neoporečna pitna voda iz javnih zajetij, izvirov in vodnjakov, ekoturistične tematske, pohodne in kolesarske poti, neoporečne kopališke vode, čist zrak, urejeno in neoporečno okolje, ohranjena značilna krajina, itd., ki so osnovani na osnovi mednarodno priznanih ekoturističnih in ekoloških standardov in kriterijev kot osnovi za nacionalno eko-blagovno znamko (Božičnik 2003: 18).

V razvitih državah je ekoturizem ena izmed oblik gospodarske dejavnosti, ki je manj destruktivna od ostalih gospodarskih panog ter istočasno priložnost, za zaposlovanje lokalnega prebivalstva in finančni vir za upravljanje varovanih območij. To se je pokazalo predvsem v manj razvitih državah in tistih z najbogatejšimi resursi s področja biodiverzitete.

2. EKONOMIJA IN TRAJNOSTNI RAZVOJ

2.1 ZGODOVINSKI PREGLED KONCEPTA TRAJNOSTNI RAZVOJ

2.1.1 Razvoj koncepta »trajnostni razvoj«

Vse od pričetka industrijske revolucije v drugi polovici 18. stoletja človeško razmišljanje posveča bolj malo pozornosti učinkom na okolje, veliko pa dobičku. Da Zemlja ne zmore prekomernega onesnaževanja, se je pričelo očitno kazati že v sredini 19. stoletja. Do resnih razprav pa je prišlo šele v 70-tih letih prejšnjega stoletja najverjetneje predvsem zaradi naftnih kriz, ki so bile najbolj očitne v letih 1973 in 1981 ter takrat že opaznih vremenskih sprememb.

Leto 1972 je bilo za okoljevarstvo in koncept trajnostnega razvoja ključnega pomena. Objavljena sta bila dva ključna članka. Britanska revija *The Ecologist* je objavila članek *Blueprint for Survival*, ki je vseboval podatke raziskovalne skupine iz Inštituta za tehnologijo v Massachusettsu, predsedovala pa sta ji Dennis in Donella Meadows. Ta članek je vzel za izhodiščno točko pogled, da bi kontinuirana takrat prevladujočih trendov pripeljala do zloma družbe in nepopravljivega uničenja life-support² sistemov na tem planetu, možno še pred koncem tega stoletja. Takšen izid bi bil posledica vladanja globoko zakoreninjenih prepričanj in kontinuirane gospodarske rasti. Bolj kot bi ekonomije rasle, bolj bi vlade pospeševale nadaljnjo rast, saj ekonomska rast teži k ustvarjanju potrebe po še večji ekonomski rasti. Članek navaja šest razlogov, zakaj je to tako:

- tehnologija škoduje naravnemu ekosistemu in ustvarja potrebo po drugi tehnologiji, ki bi pomagala odpravljati škodo,
- industrijska rast vodi k rasti prebivalstva, ta pa ustvarja potrebo po več delovnih mestih,
- vlade se zanašajo na ekonomsko rast, da se izognejo problemu nezaposlenosti,
- potreba po ustvarjanju poslovnih presežkov za prihodnjo vlaganje v rast,

---

² Naravni (ekološki) sistemi, ki podpirajo življenje na Zemlji.

- vlade pogosto sodimo po njihovih zmožnostih, da zvišajo standard življenja ali povečajo BNP,
- brez ekonomske rasti bi lahko nastala erozija zaupanja v ekonomijo, ki bi lahko privedla do socialnega zloma (Reid 1995: 29, 30).

Kot kontrast prej opisani nestabilni družbi, stabilna družba zahteva: minimum motenja ekoloških procesov, maksimum pri ohranjanju materialov in energije, oziroma ekonomijo skladiščenja in ne toka, populacijo, v kateri se izgube enačijo s pridobitvami in socialni sistem, v katerem lahko ljudje uživajo, ne pa trpijo v danih življenjskih pogojih (Reid 1995: 29).

Pri razvijanju idej članek predlaga stalno (steady state) ekonomijo, ki je sebi samozadostna, skladišči energijo, reciklira vire, itd. in ima decentralizirano družbo sestavljeno iz ruralnih skupnosti, v katerih bi ljudje kazali več interesa za kvaliteto življenja, ne pa samo večali število svojih materialnih dobrin (Reid 1995: 29, 30).

Nekaj mesecev po objavi članka Blueprint for Survival je Meadowsova skupina objavila poročilo Rimskega kluba Meje rasti (Limits to Growth). Meje rasti so doživele velik odziv in tudi kar nekaj kritik (Cole in drugi 1973). Članek predstavlja uporabo modela temelječega na računalniškem sistemu, imenovanem World 3. Ta model, ki je študija prikaza nadaljujoče eksponentne rasti v petih notranje povezanih trendih globalne zaskrbljenosti za okolje (industrializacija, rast populacije, vsestransko slabo prehranjevanje, pomanjkanje neobnovljivih virov, ekološka škoda), je razvil Jay Forrester (Reid 1995: 30, 31). World 3 model je prikazal serijo scenarijev, ki bi se lahko zgodili, na podlagi različnih vrednosti spremenljivk in označujejo spremembe (Connelly in Smith 1999: 41). Rezultati te študije so bili tako jasni, kot analiza The Ecologista. Če bodo ti trendi ostali nespremenjeni, bodo omejitve rasti na tem planetu dosežene že v naslednjih stotih letih. Tudi če v model vključimo najbolj optimistične ocene koristi tehnologije, bo kontinuirana rast vodila v zlom. To bo vodilo v pomanjkanje virov, katerih posledica bo padec v industrijski proizvodnji in zalogah hrane okoli leta 2010 ter hiter padec populacije v naslednjih 40 letih. Obstaja pa alternativa, možno je spremeniti trenutne trende rasti ter ustvariti pogoje za

ekološko in ekonomsko stabilnost, ki bo trajnostna še daleč v prihodnosti. V nasprotju s prejšnjim člankom pa ta ne specificira, kako bi bila takšna stabilnost lahko dosežena (Reid 1995: 30, 31).

Istega leta se je odvijala tudi Konferenca v Stockholmu³, ki pa ni bila prvi poizkus mednarodne skupnosti, da bi se dosegel dogovor o okoljskih zadevah. Bila pa je prvi večji poizkus vpletanja posameznih držav v skupen, konstruktiven odgovor na okoljske probleme, ki so s tem dobile jasne mednarodne dimenzije in vpogled preko konkretnih problemov v globlje zadeve. Zato jo pojmuje kot mejnik v razvoju globalnih odgovorov na okoljske zadeve (Reid 1995: 36). Konferenca sama je objavila dva dokumenta. Stockholmsko deklaracijo o človekovem okolju (The Stockholm Declaration on the Human Environment) ter Akcijski načrt za človekovo okolje (Action Plan for the Human Environment). Prisostvovalo je 119 držav in 400 nevladnih organizacij. Prvi dokument je del Ustanovne listine Združenih narodov (ZN) skupaj z deklaracijo o človekovih pravicah, vendar skoraj nihče ne ve, da obstaja. Temelji na 26-tih načelih, ki predstavljajo tiste oblike človeške aktivnosti, ki povzročajo večino okoljskih ogrožanj. Drugi dokument, Akcijski načrt, pa sestavlja 109 priporočil pod naslovi globalno ocenjevanje, okoljski menedžment in podpora ukrepom. Samo 8 priporočil pa se ukvarja z relacijo med okoljem in razvojem. Ta pa se osredotočajo predvsem na načine zmanjšanja stroškov varstva okolja in so bila opisana kot izredno negativna. Drugače je Akcijski načrt malo povedal o razvojnih vprašanjih ali o pristopu h okoljskim stvarem, ki jih je uvrščal v kontekst razvojnih aktivnosti (Reid 1995: 37).

Konferenca je uspela z vidika uvrščanja okoljskih problemov, še posebej onesnaževanja, na mednarodno politično agendo. Vodila je tudi k ustanovitvi okoljskega programa ZN (UNEP). Naredila je veliko za vzpodbudo razvoja okoljskih politik in postavitve vladnih oddelkov ter drugih agencij za ustvarjanje okoljske zakonodaje v veliko državah, še posebej pa v severnih industrializiranih državah. Stockholmska konferenca pa še ne uporablja besede trajnostni razvoj (Reid 1995: 38). Pojem trajnostni razvoj je prvič postal prepoznaven s publikacijo World Conservation Strategy, ki ga je objavila World

---

³ Potekala je 16. junija 1972.

Conservation Union leta 1980. Pri pripravi te je posebno vlogo odigrala tudi Stocholmska konferenca (Reid 1995: XII–IXIV). Nov status pa je koncept dobil s publikacijo *On our Common Future* (Brundtlandino poročilo), objavljeno leta 1987, v katerem je bila definirana in sprejeta ideja trajnostnega razvoja (Koščak 2005: 158) in pridobil še večjo pozornost po konferenci ZN o okolju in razvoju v Rio De Janeiru, junija 1992 ter z Agendo 21, ki je bila takrat oblikovana (Internet 1).

Leta 1991 je IUCN (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) objavil še eno pomembno strategijo, Skrb za zemljo (*Caring for the Earth*), ki odseva vplive prispevkov konference v Ottawi. Osredotoča se na ohranjanje in trajnostno življenje in temelji na spoštovanju ekološke integritete. Sočasno pa je tudi kritika dosedanjega razvoja (Reid 1995: 54).

2.1.2 Brundtlandino poročilo

Brundtlandino poročilo je bilo rezultat triletnega dela. Svetovno komisijo za okolje in razvoj (Brundtlandino komisijo) je Generalna skupščina ZN naprosila, da pripravi dolgoročno okoljsko strategijo za doseganje trajnostnega razvoja do leta 2000 in oblikuje globalno agendo za spremembe. Pri pripravi takšne agende naj bi se osredotočila na tri cilje: da kritično pregleda okoljska in razvojna vprašanja ter oblikuje realistične predloge za ravnanje z njimi, da predlaga nove oblike mednarodnega sodelovanja o teh vprašanjih, ki bi vplivali na politike in dogodke v smeri potrebnih sprememb (zmanjševanje porabe neobnovljivih virov, zmanjševanje onesnaževanja vodnih virov, zmanjševanje izpustov CO₂ in da dvigne stopnjo razumevanja in zavezanosti dejanjem individualnih prostovoljnih organizacij, podjetij, institucij in vlad (Reid 1995: 55).

Kritični cilji nacionalnih okoljskih in razvojnih politik, ki izhajajo iz koncepta trajnostni razvoj in jih opredeljuje in razpravlja publikacija *On our Common Future* so: pregled rasti, sprememba kvalitete rasti, doseganje potrebnih količin služb, hrane, energije, vode, sanitete, zagotavljanje trajnostne stopnje populacije, ohranjanje in povečevanje osnove za vire, reorientacija tehnologije in upoštevanje tveganja ter združevanje okolja in ekonomije pri političnem odločanju. Seznam vključuje tako okoljske, kot razvojne cilje (Reid 1995:

58, 59). Ta publikacija vsebuje tudi seznam globalnih problematičnih zadev in ciljev, ki bi jih morala upoštevati nacionalna in internacionalna dejanja povezana z razvojem, da bi se dosegal trajnostni razvoj: politični sistem, ki zagotavlja učinkovito participacijo državljanov pri političnem odločanju, ekonomski sistem, ki je sposoben proizvajati presežke in tehnično znanje temelječe na trajnosti in zanesljivosti, socialni sistem, ki zagotavlja rešitve za napetosti, ki izhajajo iz neharmoničnega razvoja, produkcijski sistem, ki spoštuje ekološka načela pri razvoju, tehnološki sistem, ki išče nove rešitve, mednarodni sistem, ki daje prednost trajnostnim vzorcem trgovanja in financiranja in administrativni sistem, ki je fleksibilen in ima sposobnost, da se prilagaja (Reid 1995: 60, 61). V tem seznamu pa ni najti učinkovitega okoljevarstvenega sistema, ki je za doseganje trajnostnega razvoja zelo pomembna komponenta in kljub sočasnemu uresničevanju zgoraj navedenih sistemov brez tega manjkajočega sistema načela trajnostnega razvoja ni mogoče celovito uresničiti.

To poročilo daje veliko več poudarka na organizacije, človekove pravice na področju participacije, politično odločanje, decentralizacijo političnega odločanja v smislu dajanja manjšinam in lokalnim skupnostim več besede pri prerazporeditvi virov, kot pa vsa predhodna tovrstna poročila (Reid 1995: 62). Žal pa še vedno ne daje opaznega poudarka na varovanje okolja.

Brundtlandina komisija je postala zelo popularna, razlogi za to pa so naslednji:

- Zastavljena je bila dolgoročno, ukvarjala pa se je tako z okoljskimi kot razvojnimi problemi (vpeljala je koncept trajnostnega razvoja).
- Nastala je v okviru ZN in je veljala za avtoritativno in nepristransko. To je bilo prikazano tudi na konferenci Združenih narodov v Rio de Janeiro 1992, kjer je bila ena od tem tudi, kako doseči trajnostni razvoj.
- Temeljila je na predpostavki ekonomske rasti, kar pomeni, da je bila sprejemljiva za države v razvoju.
- Delo je bilo objavljeno, ko so okoljski problemi (ozonska luknja, učinek tople grede, itd.) že vplivali na ves svet in jih je bilo mogoče že opaziti. Onesnaževanje okolja ni bilo več regionalno vprašanje.

- Objavljeno je bilo tudi, ko so bogate države začele kazati interes za okoljske probleme (uničevanje tropskega deževnega gozda, problem odpadkov, itd.) v revnih državah (Committee for Long-Term Environment Policy v Glasbergen in Bowers 1995: 23).

2.1.3 Koncept »trajnostni razvoj« danes

Pod nadzorom UNCED (Earth Summit) države članice mednarodne skupnosti pripravljajo in objavljajo načrte in strategije za nacionalni trajnostni razvoj. Te dokumente nato predstavijo posebni Komisiji ZN za trajnostni razvoj (Reid 1995: XII–IXIV).

Danes je trajnostni razvoj postal tudi skupna vizija držav članic EU in demokratičnih držav. Njihovi cilji so zagotoviti skladen gospodarski razvoj ob upoštevanju varovanja in kakovosti okolja ter socialne pravičnosti (Jerina 2004: 22).

Kar se tiče zaščite okolja, je v EU vseeno trajalo kar 15 let, da je prišlo do premika. Prvi Akcijski program Ekonomske skupnosti je bil sprejet 1973, do večjih premikov pa je prišlo po letu 1987, ko je bil sprejet Single European Act. Od takrat je skupnost začela bolj intenzivno sprejemati okoljsko regulativo in ustanavljati organizacijske strukture, Environment Directorate-General (DG XI) in Evropsko okoljsko agencijo (Baker in drugi 1997: 111, 112). Evropska Unija posveča vedno več pozornosti problemom okolja. Zadnji, šesti Akcijski okoljski program naj bi zajemal predvsem štiri poglobljena področja: podnebne spremembe povezane z energetiko in transportno politiko, povezava med zdravjem ljudi in stanjem okolja (sem sodi tudi obravnava kemikalij, varne proizvodnje hrane, GSO, kakovost vode, itd.), biotska raznovrstnost skupaj z razvojem podeželja in kmetijstvom, ter rabo naravnih virov in politike ravnanja z odpadki. (Žove in Mazej Kukovič 2004: 51).

Okoljska politika EU še vedno temelji na sistemu šibkega trajnostnega razvoja – konceptu ekološke modernizacije. Kljub temu da ima sedaj okoljska politika zagotovljeno mesto, je EU izvorno še vedno ustanovljena za promoviranje ekonomske rasti. Navkljub prizadevanju Direktorata za okolje (DG XI) so napetosti med okoljskimi zadevami in zadevami oblikovalcev politik v Komisiji in Svetu ministrov velike in DG XI ima

posledično zmanjšano učinkovitost pri vzpostavljanju sprememb. Do neke meje bo zato EU kot celota verjetno vedno zaostajala v okoljevarstvu za določenimi državami članicami, kar njeno okoljevarstveno politiko predstavlja kot šibko in neučinkovito (Connelly in Smith 1999: 241).

2.2 EKONOMIJA IN TRAJNOSTNI RAZVOJ

2.2.1 Vpliv trajnostnega razvoja na ekonomijo

Nacionalna ekonomija je lahko trajnostna samo, če njene aktivnosti ne zmanjšajo okoljskih kapacitet v okviru meja ter ne povzročajo njihovega zmanjševanja kjerkoli drugje (Reid 1995: 106).

Reid (1995: 113) pravi, da obstajajo trije faktorji, ki določajo skupen ekološki vpliv ekonomske aktivnosti: velikost populacije, materialni življenjski standard in ekološka učinkovitost ekonomije, ki je določena s stopnjo uporabe tehnologije. Paul in Ann Ehrlich (v Reid 1995: 113) izražata ta razmerja v formuli: $I = P \times C \times T$.

Pri tem je I skupen ekološki oz. okoljski vpliv ekonomije, P je enako velikosti populacije, C je povprečen materialni standard oz. poraba virov na prebivalca, T pa je stanje tehnologije oz. tehnološka učinkovitost ekonomije.

Skupna ekonomska vrednost je po Piarce in Turnerju (v Connelly in Smith 1999: 133) enaka: Skupna ekonomska vrednost = splošna uporabna vrednost + izbirna vrednost + eksistenčna vrednost. Ta skupna ekonomska vrednost pa je relativno očitna kvantifikacija ugodnosti, izhaja pa iz neposredne uporabnosti okolja (na primer za kmete, industrialce, ribiče, pohodnike, itd.). Izbirna vrednost vključuje število različnih pogledov, upošteva voljo za plačevanje v namen ohranjanja entitete v obliki, kot jo bodo posamezniki morda potrebovali v prihodnosti, vključuje preference ohranjanja okolja za prihodnje generacije ter vključuje užitek zavarovan v znanju, ki ga ostali pridobivajo kot vrednost iz te določene entitete (Piarce in Turner v Connelly in Smith 1999: 133). Obstoje vrednosti vključuje tudi socialno komponento.

Pri ekonomski vrednosti, ko dobrine izkoriščamo, pa ne smemo zanemariti tudi eksternalij, ki jih je opredelil že Pigou (v Daly in Townsed 1994: 3) kot produkt »... racionalnih vase orientiranih osebkov, ki s svojim delovanjem na ramena družbe preložijo vse stroške in zmanjšanje virov, ki so jih prej sami povzročili.« Te eksternalije so ponavadi negativne in se v okviru trajnostnega razvoja najpogosteje kažejo kot okoljska škoda.

2.2.2 Naravni viri

Poraba naravnih oz. okoljskih virov je za ekološki vpliv zelo pomembna. Naravne vire delimo na obnovljive in neobnovljive. Gospodarjenje s sledečimi pa bi po načelih trajnostnega razvoja moralo vključevati naslednja načela:

➤ Obnovljivi viri:

- Stopnja uporabe obnovljivega vira ne sme preseči stopnje s katero se vir obnavlja.
- Uporaba obnovljivih virov ne sme ogroziti biodiverzitete ekosistema.

➤ Neobnovljivi viri:

- Zmanjševanje neobnovljivih virov se mora minimalizirati.
- Razmerje med neobnovljivimi viri in proizvodnjo obnovljivih virov ter razvoj takšnih nadomestkov mora biti v korist slednjih.
- Manjšanje neobnovljivih virov ne sme pasti pod dogovorjeni minimum strateških stopenj.

Ponudba in povpraševanje se usklajujeta po načelu Paretovega optimuma s pomočjo cen.

Po takšni teoriji so tiste dobrine, ki niso redke in so na voljo v neomejenih količinah, proste dobrine in nimajo cene (Čančar 1998: 6).

Kapacitete teh virov, predvsem pa omejenih virov ne smejo preseči obnavljanja in prilagoditve zemlje, zraka, vode in ne smejo preseči stopnje onesnaževanja, v katerih se še lahko obnavljajo, konstituirajo in prilagajajo. Te kapacitete prav tako ne smejo biti uporabljene za disperzijo substanc, ki ne morejo biti reciklirane in kompostirane, v tiste sestavine, ki se ne pojavljajo v naravnem okolju. Takšne sestavine morajo biti skladiščene

skupno, če niso toksične. Toksične sestavine pa se morajo nehati uporabljati čim prej, predvsem če dolgoročno skladiščenje predstavlja težavo. Prav tako ne smejo biti destabilizirani globalni life-support⁴ sistemi, ki vzdržujejo biogeokemične cikle (sestava atmosfere, ozonske plasti, temperaturo zemlje, klimatskih con) in vzorcev. Kvaliteta virov, ciklov in ekosistemov, ki so potrebni za obnavljanje obnovljivih virov, ne sme biti zmanjšana (Reid 1995: 1005).

Sedaj omejeni okoljski viri niso pravilno ocenjeni. Kopač, (2004: 17) pravi, da ko so ti enkrat pravilno ocenjeni in vključeni v nacionalni gospodarski sistem ter postane cena njihovega izčrpavanja očitna, tudi perspektiva njihovega ohranjanja močno pridobi na pomenu.

2.2.3 Povezava med gospodarsko in okoljsko politiko

Kvaliteta okolja ima posredni in neposredni vpliv tudi na življenjski standard. Degradacija okolja ni preprosto stranski produkt ekonomskih aktivnosti, je tudi posledica prioritet, ki si jih postavljajo države v svojih politikah. Te politike težijo k stimulaciji produkcije in ne upoštevajo okoljskih posledic. Ekonomske politike lahko imajo celo večji vpliv na kvaliteto okolja kot tiste, ki so eksplicitno oblikovane za varstvo okolja (Glasbergen in Bowers 1995: 12).

Potrošniško obnašanje povzroča onesnaževanje okolja predvsem zato, ker potencialnemu uničevanju okolja zaradi ekonomskih procesov ni posvečeno dovolj pozornosti, postavljanje ekonomske rasti kot glavne politike spodbuja onesnaževanje okolja ter pospešujejo mednarodne ekonomske soodvisnosti (Glasbergen in Bowers 1995: 10).

Gospodarska in okoljska politika druga brez druge ne morata uspevati: to je treba zagotoviti ne samo z načelom, da onesnaževalec plača posledice, ker te vedno prenese na končnega porabnika, temveč z odgovornostjo, da ne povzroča škode drugim, najmanj pa zdravju ljudi (Lah 1995: 30).

---

⁴ Glej opombo 2.

Moramo se strinjati s Seljakom (2001: 27), da je od sredine tega stoletja izključna usmeritev na rast BDP in sistem nacionalnih računov postala tako močna, da je rast postala cilj, namesto, da bi postala tisto, kar je bila od začetka: sredstvo za doseganje višje kvalitete življenja. Tako je danes gospodarska rast žal še vedno na prvem mestu. Kot pravita Connelly in Smith (1999: 60), današnji kapitalizem zahteva od vlad, da ščitijo privatni kapital in zagotavljajo neprekinjeno ekonomsko rast. Pod temi pogoji okoljska vprašanja ne bodo nikoli prioriteta, kjer bodo konfliktna z akumulacijo kapitala. Trajnostni razvoj je sprt z logiko kapitala. Ravno tu se kažejo tudi interesi vplivnih lobijev, ki imajo katastrofalne posledice in sicer ne samo ekonomske ampak tudi ekološke. Torej, če povzamemo Glasbergen in Bowersa (1995: 12, 13) so spremembe možne samo, če postane glavni del ekonomije podrejen mednarodnemu nadzoru in ga tudi gledamo v mednarodnem kontekstu.

Z navedenimi argumenti postane gospodarska politika najpomembnejše sredstvo za doseganje trajnosti. Problem je torej zaželen gospodarska rast, posledično s tem pa prekomerno črpanje naravnih virov, prekomerno onesnaževanje, itd., s tem pa tudi cenovna politika.

Na svobodnem trgu so cene rezultat interakcije (soodvisnosti) ponudbe in povpraševanja. Torej, cene so določene s stroški produkcije (surovine, energija, investicije, delo, itd.) in pričakovanim dobičkom, ki je odvisen od povpraševanja in stopnje konkurence. Cena produkta pa žal ne vključuje dodatnih stroškov, ki se pojavljajo med proizvodnjo, uporabo in po uporabi, kot rezultat onesnaževanja okolja ali kot škoda povzročena zdravju ljudi, ter predelovanja odpadkov. Do zdaj teh stroškov niso nosili ne izdelovalci ne uporabniki produktov. Preneseni so bili na celotno družbo, ali pa še pogosteje, prepuščeni so prihodnjim generacijam (Van Arkel in Strohalm v Glasbergen in Bowers 1995: 12).

Trg sam po sebi ne ustvarjajo odgovornosti za okolje in naravo, s svojimi kratkoročnimi cilji in prioriteta zato je vloga politike na tem področju odločilna. Za uspešno reševanje okoljskega problema je najprej potrebno pogledati politični kontekst, ki se določa glede na: obseg okoljskega problema, kontrolo okoljskega problema, mesto na okoljski agendi in

stopnjo demokracije (Glasbergen in Bowers 1995: 101, 102). Vsebina vsake okoljske politike ima za posledico politični projekt ali namene, ki nekako izražajo vrednote in interese ter ideologije tistih, ki te politike oblikujejo. Vrednote, ki so v te politike vključene, pa ni nujno, da se ujemajo s tistimi, ki jih ima ciljna populacija. Katerakoli dejavnost močnejšega agenta vpletenega v okoljski problem bo imela prednost in bo bolj podprta s strani odločevalcev. (Glasbergen in Bowers 1995: 90). Okoljska problematika postane bolj pomembna, ko so politični režimi naravnani bolj demokratično, ko se pričnejo sprejemati konvencije, protokoli, vpleteni pa se pričnejo srečevati redno z namenom reševanja okoljskih vprašanj, ko tehnološke možnosti izkoriščanja dobrin naraščajo ter, ko se politični kontekst okoljske problematike spreminja v okviru ekonomskih in tehničnih aktivnosti in njihove dejavnosti čutimo vedno bolj globalno (Glasbergen in Bowers 1995: 103, 104).

2.2.4 Sredstva za reševanje okoljskih problemov

Sredstev za reševanje okoljskih problemov je več, pri čemer so ena ustrežnejša kot druga. Ena učinkujejo preventivno, druga nastopijo, ko je škoda že storjena. Lahko bi jih razdelili na ekonomska, politična, prisilna, itd. sredstva. V večini primerov so za reševanje okoljskih problemov najbolj učinkovita politična in ekonomska sredstva. Politična sredstva so učinkovita predvsem v začetni ali končni fazi, ko je potrebno vzpostaviti določene okoliščine za nastanek sprememb ter za potrebe lobiranja. Vsekakor je problem tudi, ker politike, ki spodbujajo trajnostni razvoj, ne bodo dobro sprejete s strani tistih, ki so v preteklosti profitirali z uničevanjem okolja (Glasbergen in Bowers 1995: 154) in zato danes že v osnovi okoljski problemi niso več naključni problem, ki bi ga lahko rešili z ad hoc rešitvijo (Glasbergen in Bowers 1995: 2). Resnične spremembe na bolje pa lahko prinese samo sprememba ekonomske politike.

Država ima torej na razpolago dve skupini instrumentov. To so instrumenti neposrednega nadzora in že omenjeni ekonomski instrumenti. Instrumenti neposrednega nadzora so: norma, ko je določena absolutna vrednost škodljive emisije, ki jo lahko doseže proizvajalec določenega proizvoda; predpisi, ki zahtevajo zmanjševanje škodljivih emisij na enoto proizvoda; predpisana raven tehnologije, omejena uporaba ekološko škodljivih inputov,

omejena količina proizvodnje in lokacijske omejitve. Instrumenti neposrednega nadzora se uporabljajo pogosteje od drugih, ker je reakcija podjetij na omejitve hitrejša, posebno učinkoviti so, ko grozi resna nevarnost zdravju ljudi, ali ko onesnaževanje preide na lokalno raven. Slaba stran teh instrumentov je, da so nefleksibilni, stroški neposrednega nadzora pa so visoki, ker so določene zgornje meje za onesnaževanje, podjetjem ni treba izpopolniti tehnologije in dodatno vgrajevati čistilnih naprav, če ne presegajo dovoljene emisije. Plačujejo samo za izločanje tiste količine snovi, ki presegajo dovoljene standarde, del škodljivih snovi pa v okolje izločajo brezplačno in tako ne pokrivajo celotnih družbenih stroškov, ki nastanejo zaradi njihove proizvodnje. Uporaba teh instrumentov ne daje nobenih ekonomskih spodbud za čim večjo ekološko skrb in za inovacije manj škodljivih tehnologij. V okviru predpisanih standardov velja namreč za vsako izločeno enoto škodljive snovi cena nič (Kovačič 2001: 8).

Problem je tudi tendenca podjetij, da prenesejo svojo proizvodnjo v države, kjer je okoljska zakonodaja veliko manj stroga. Nekatera podjetja so morala prenesti svojo proizvodnjo v države v razvoju, ker je tako umazana, da v že razvitih regijah ni več sprejemljiva. Zaradi revščine so te države prisiljene označiti področje okoljevarstva kot področje z nižjo prioriteto. Državam z nižjo stopnjo ekonomskega razvoja je torej onemogočeno vpeljevanje potrebnih ukrepov za preprečitev onesnaževanje okolja, ker nimajo finančnih sredstev za kupovanje potrebne tehnologije ali ustvarjanje prave infrastrukture (Glasbergen in Bowers 1995: 13). V teh državah so instrumenti neposrednega nadzora še bolj neuporabni in neučinkoviti.

Tako so ekonomska sredstva bolj učinkovito orodje za uvajanje trajnostnega ravnanja. Prestavljajo namreč močno vzpodbudo in hkrati posameznikom in industriji puščajo široko izbiro pri odločanju za ukrepe. Takse, davki na vire, prenosljiva dovoljenja subvencije, programi kavcij, itd. lahko vzpodbujajo standarde na najbolj rentabilen način. Dejansko uporabljajo tržne sile, da bi proizvajalca in potrošnika usmerjale proti okoljskim ciljem. Predstavljajo napredek, ker spodbujajo razvoj trajnostne tehnologije in ravnanja. Pospešujejo učinkovitost, zmanjšujejo stroške uveljavljanja predpisov in ustvarjajo dohodek. Uvesti je treba zeleno knjigo vodstva. Namreč, običajni merili gospodarske

učinkovitosti (BDP in BNP) nevarno zavajata. Ne upoštevata amortizacije in izčrpavanja naravnih bogastev ter socialne cene onesnaževanja. Izdatke za ukrepe proti poškodbam okolja štejeta kot dohodek namesto kot strošek (Kopač 2004: 17). Da bi prišli do trajnostnega dohodka, je treba pri računanju neto nacionalnega proizvoda (NNP) po običajni metodi upoštevati dve spremembi. To sta odbitek za izdatke varstva okolja zaradi njegovega obremenjevanja (IVO) ter odbitek za črpanje okoljskega kapitala (OČO). Po teh spremembah bi prišli do trajnostnega družbenega neto nacionalnega proizvoda (TDNNP).
$$\text{TDNNP} = \text{NNP} - \text{IVO} - \text{OČO}$$
 (Kovačič 2001: 72).

Ekonomski instrumenti vsebujejo vladno intervencijo na trgu prek mehanizmov kot so ekološki davki, emisijska dovoljenja, s katerimi je mogoče trgovati, krediti za ohranjanje virov, diferencialne cene. Naraščajoči interes za uporabo ekonomskih mehanizmov izvira iz naslednjih zahtev, ki naj zagotovijo: nagrade in vzpodbude za stalne izboljšave, učinkovitejšo uporabo trga pri doseganju ciljev na področju varstva okolja in premik od kontrol onesnaževanja k njegovemu preprečevanju (Kovačič 2001: 8).

Ena pomembnejših ekonomskih sredstev je tudi eko-davek. Da bi bil čim bolj učinkovit, bi moral temeljiti na naslednjih predpostavkah:

- Onesnaževalec mora plačati polne socialne in ekološke stroške produkta.
- Produkt, ki onesnažuje, bi moral biti dražji kot okolju prijazen nadomestek, ki je na voljo, tako bi bili potrošniki spodbujeni, da kupijo slednjega.

S tem bi bila proizvodnja novih okolju prijaznih produktov stimulirana, izboljšane bi bile tržne niše, upadla pa bi prodaja proizvodov, ki onesnažujejo (Van Arkel in Strohalm v Glasbergen in Bowers 1995: 12).

Prihodek, ki bi ga zaslužila država z eko-davkom, bi lahko znižal tudi davek in socialne prispevke vezane na osebni dohodek. To bi imelo še dodatni vpliv na tekmovanje učinkovitosti dela človeka s stroji, zvišala bi se zaposlenost in posledično bi upadlo število nezaposlenih (Van Arkel in Strohalm v Glasbergen in Bowers 1995: 12).

Ključni instrumenti za izboljšanje obstoječega položaja so tako močnejša tržna regulacija pri uresničevanju trajnostnega razvoja, večja integriranost in harmonizacija vladnih politik ter dodatna podpora znanstveno-raziskovalni sferi. Še posebej pomembno vlogo v trajnostnem razvoju pa imajo inovacije. To je zato, ker trajnostni razvoj zahteva velike spremembe izdelkov in storitev, ki jih ustvarjamo. Potrebne so tudi spremembe v proizvodnji in distribuciji ter načinu uporabe (Kovačič in Slabe Erker 2006: 102).

Če povzamemo, so torej najbolj očitni družbeni instrumenti za povečanje čistosti proizvodnih procesov: regulatorni (izpolnjevanje obveznosti iz mednarodnih konvencij, izpolnjevanje obveznosti iz nacionalne zakonodaje, motivacijski: finančni⁵, tržni⁶ inšpekcijski⁷ (Grilc in Lešnjak 2003: 60).

2.2 Tabela 3: Regulative vs. ekonomska sredstva:

	Regulative	Ekonomska sredstva
Prednosti	Cilji in sredstva so določena neodvisno od tržnih sil in ekonomskih dejavnikov. Je najboljše sredstvo za preprečevanje nepopravljive škode ali nesprejemljivo velikih stopenj onesnaževanja. Je široko sprejemljiva.	Dovoljujejo vsakemu onesnaževalcu, da sam izbere najbolj učinkovito sredstvo za zmanjšanje onesnaževanja. Predstavljajo vzpodbudo za nadaljnje zmanjševanje onesnaževanja. Minimalizirajo stroške pri doseganju zmanjševanja onesnaženosti. Zagotavljajo sredstva za popravljanje škode. Davki so lahko bolj učinkoviti ker mora biti obnašanje potrošnikov nadzorovano.
Slabosti	Ni najbolj učinkovito sredstvo za doseganje določenih standardov. Ne predstavlja vzpodbude onesnaževalcem, da bi presegali standarde. Težko je upravljati z njimi, uveljavitev pa je odvisna od dosegljivih sredstev zakonodajnega telesa.	Ugotavljanje prave stopnje davka oz. taks je odvisno od napak in poizkušanja. Težko je vzpostaviti začetno porazdelitev dovoljenj. Omejena uporabnost pri več kot eni vrsti onesnaževalcev. Dobro deluje samo v določenih dobro ustvarjenih okoliščinah.

Vir: (Connelly in Smith 1999: 174).

⁵ npr. ekološke takse.

⁶ stimuliranje izdelkov z ekološkimi znaki kakovosti.

⁷ sanacije zaradi nespoštovanja predpisov, poslabšan ugled.

Nujnost, da v tržno usmerjenem sistemu država poseže na področje varstva okolja, izhaja iz dejstva, da trg ne more učinkovito reševati vseh problemov, ki so nastali na njem. Tržni stroški naravnih dobrin niso enaki dejanskim družbenim stroškom, saj je tržna cena za zrak in vodo enaka nič, medtem ko je družbena cena teh dobrin večja od nič. Dokler je cena naravnega okolja enaka nič, cena blaga ne izraža oportunitetnih stroškov uporabe naravnega okolja, kar vpliva na presežno povpraševanje in presežno ponudbo po ekološko škodljivih produkcijah in produktih. Pozitivna cena okolja pa zviša oportunitetne stroške, struktura produkcije in poraba se bosta premaknili v korist ekološko čistejše produkcije in povpraševanje po teh produktih (Oblak 1995: 8).

Nujnost, da v tržno usmerjenem sistemu država in mednarodna skupnost posežeta na področje varstva okolja se kaže tudi z dejstvom, da je v sredini 90-tih 500 največjih multinacionalnih korporacij nadzorovalo 70 % svetovne trgovine in 80 % tujih investicij (Chatterjee in Finger v Elliott 2004: 117) in 200 največjih korporacij kontrolira 28 % svetovnega BDP (Korten v Elliott 2004: 117). Transnacionalne korporacije imajo v modernem svetu tudi veliko moč nad izkoriščanjem virov, njihove investicije, proizvodnja in trgi so mobilni in široko razširjeni. Njihova kontrola nad viri in trgi jim omogoča, da lahko izkoriščajo svojo moč v veliko državah. Tudi v razvitih deželah lahko transnacionalne korporacije dobijo vpliv na politike in okoljsko zakonodajo. Njihova velikost in ekonomska pomembnost jih postavlja izven kontrole individualnih držav ali mednarodnih organizacij (Glasbergen in Bowers 1995: 183), kar pa predstavlja največjo oviro pri regulaciji.

Če sledimo tržnim pravilom ponudbe in povpraševanja, bi za veliko evropskih podjetij lahko trdili, da varstvo okolja odpira nove možnosti in trge ter kreira nova delovna mesta. Različne študije ocenjujejo dejstva, da je danes okoli tri milijone delovnih mest v EU povezanih z eko-dejavnostmi, od tega nekaj več kot polovica v hitro rastočem sektorju okoljskih storitev. Za Srednjo in Vzhodno Evropo je značilna precejšnja rast trga eko-dejavnosti v tem desetletju. Poleg tega je ta trg danes, razen Ukrajine, Belorusije, v EU, kar verjetno pomeni, da se bodo v prihodnosti sem pomaknili tudi proizvodni obrati in storitveni centri. Težko bi torej trdili, da napor v okoljskem in trajnostnem smislu nujno

ogrožajo konkurenčnost. Prav nasprotno, lahko bi pričakovali, da ekološke investicije pravzaprav vodijo do dviga konkurenčnosti (Kovačič 2001: 54).

Pet osnovnih načel mednarodnega okoljskega prava (načelo onesnaževalec plača, načelo nediskriminacije, načelo preventive, načelo skupnih razdeljenih odgovornosti in načelo medgeneracijske enakosti (Glasbergen in Bowers 1995: 126) je že osnovanih na pravih smernicah, ki bi jim morale slediti prav vse države pri poseganju na področje varstva okolja in vsebovati vsi njihovi relevantni dokumenti.

2.2.5 Človekov vpliv na okoljske probleme

Okoljski problemi so brezdvomno povezani tudi s človeškim obnašanjem (Glasbergen in Bowers 1995: 9). Nova etika se bo razvila z javno debato, razvojem demonstracij⁸, postavljanjem ljudi na prvo mesto, dajanjem moči ljudem v procesu političnega odločanja, izobrazbo ter ustreznimi političnimi prioritetami (Reid 1995: 168–175). Po Ingelhartu (1977) je nadvlada postmaterialističnih vrednot, to je vrednot, ki posvečajo več pozornosti kvaliteti (tudi okoljski kvaliteti) kot kvantiteti, vse bolj opazna v zahodni družbi. Kvaliteta je oblikovana predvsem s spremembami v ekonomski strukturi (upad težke industrije, rast storitvenega sektorja, porast informacijske tehnologije) ter socialnih in političnih procesov (izobraževanje, demokratizacija), ki daje prednost pojavu družbenih gibanj (tudi okoljskih). Pozornost, ki jo posvečamo postmaterialističnim vrednotam v industrializiranih državah, ne sme peljati k podcenjevanju vedenja potrošnikov v teh državah ali k sklepanju, da so ljudje v državah z nižjim dohodkom obremenjeni samo z materialnimi vrednotami in ne morejo biti zainteresirani za varstvo okolja. Res pa je, da je revščina in ekonomski razvoj problem držav v razvoju (Glasbergen in Bowers 1995: 67).

V posameznih državah Srednje in Vzhodne Evrope so okoljski problemi notranje prepleteni z nizkim življenjskim standardom in precej neučinkovitim ekonomskim sistemom. V državah v razvoju so ti problemi prav tako tesno povezani z nizkim življenjskim standardom, vendar v smislu zagotavljanja dovolj hrane za veliko število ljudi, medtem ko

---

⁸ Zaradi razvoja informacijske tehnologije so demonstracije postale bolj organizirane, imajo večjo participacijo (Seattle, Praga), množica je bolj osveščena, itd.

okoljski problemi v državah Zahodne Evrope večinoma izvirajo iz visoko materializiranega življenjskega standarda. Ta neenakomerna porazdelitev bogastva je ena največjih groženj Zemlji kot ekosistemu (Glasbergen in Bowers 1995: 13). Reševanje okoljskih problemov pa je zaradi teh potisnjeno v ozadje.

Za stanje okolja danes pa so krive tudi ključne spremembe v zgodovini. Prve ključne spremembe temeljijo na dejstvu, da je naravno okolje zdaj uporabljeno bolj široko, bolj intenzivno, kot je bilo nekoč. Za to ni kriva samo rast populacije, ampak tudi tehnološki razvoj in nova uporaba, ki je bila odkrita tekom časa. Kot posledica so nekateri elementi naravnega okolja, ki v preteklosti niso imeli ekonomske vrednosti, postali veliko vredni in bolj uporabni (Glasbergen in Bowers 1995: 3, 4).

Druga ključna sprememba je odkritje novih materialov, ki v naravnem procesu niso direktno razgradljivi, pri tem je igrala ključno vlogo tehnologija, kot rezultat pa vstopajo v okolje nove substance, ki tam prej niso bile prisotne. Druge substance pa stopajo v sistem v veliko večjih količinah kot prej. Oba trenda lahko zmotita ali celo nepopravljivo poškodujeta naravne regeneracijske mehanizme. Problemi, ki jih povzročajo te spremembe, so zmanjšanje naravnih virov in onesnaževanje okolja (kot posledica odpadnih materialov). Ti problemi imajo značilnosti, ki so specifične določenemu časovnemu okvirju in katere povzročajo še dve ključni spremembi (Glasbergen in Bowers 1995: 3, 4).

Tretja sprememba je vezana na okoljske probleme, ki so lokalne ali regionalne baze in se jim ljudje ne morejo več izogniti. Tudi če bi bili uporabljeni ustrezni ukrepi v teh območjih, se bodo izkazali kot neučinkoviti, če podobni ukrepi ne bodo uporabljeni istočasno tudi na drugih območjih. Veliko okoljskih problemov je celo mednarodnih ali globalnih razsežnosti. Kisli dež in večanje ozonske luknje sta dva dobra primera, ki sta rešljiva samo z mednarodno akcijo (Glasbergen in Bowers 1995: 3, 4).

Četrta sprememba je, da je veliko okoljskih problemov v tem času možno čutiti šele v daljšem obdobju. Posledice teh procesov, ki se dogajajo že dlje časa, smo začutili šele pred kratkim. Tudi, da je te procese težko ustaviti, smo ugotovili šele zdaj. Četudi bomo z

onesnaževanjem prenehali takoj, bo preteklo še veliko časa, preden bomo lahko odpravili posledice, ki so bile povzročene v preteklosti. Učinke okoljskih problemov, ki se bodo kazali v prihodnosti, lahko samo približno ocenimo na podlagi projekcij, narejenih na modelih. Če ne bomo ukrepali zdaj, bodo žrtve teh problemov jutrišnje generacije (Glasbergen in Bowers 1995: 3, 4).

3. TRAJNOSTNI RAZVOJ V SLOVENIJI

Problemi okolja so v Sloveniji sicer deležni določene mere pozornosti najširše javnosti, vendar bo za dejansko aktivno vključenost v tovrstne aktivnosti potrebno še veliko časa. Na podlagi Raziskave o okolju in raziskave o medčloveških stikih (SJM 2002/2) Arhiva družboslovnih podatkov je 40,35 % vprašanih soglašalo s trditvijo: »Za nekoga kot sem jaz, je pretežno, da bi kaj dosti naredil za okolje.« Podoben odstotek pa je imela tudi trditev: »V življenju obstajajo pomembnejše stvari, kot je varovanje okolja.« Tudi druga vprašanja in trditve niso od konkretnih primerov precej odstopala (glej Internet 2). Dejansko smo torej po pripravljenosti za prava dejanja še daleč. Konkreten premik se kaže samo na področju regijskih in krajevnih čistilnih akcij, katerih število iz leta v leto narašča. V občini Radlje ob Dravi⁹ na primer, se je na tradicionalni čistilni akciji zbralo okoli 250 ljudi, počistilo pa se je več kot 10 ton odpadkov. Vse več pa je tudi društev, organizacij in posameznikov, ki opozarjajo na okoljske probleme.

Trajnostni razvoj je vsemu navkljub vsaj pomembna vizija v naši državi, saj ga omenjajo kot glavni temelj razvoja prav vsi strateški državni dokumenti. Vlada RS pa je v Strategiji razvoja Slovenije do leta 2013 še posebej opredelila trajnostni razvoj kot eno temeljnih načel razvoja Slovenije.

3.1 ZGODOVINA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA V SLOVENIJI

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja smo začeli dobro. Praktično brez zamude smo sledili prvim korakom v svetu na ravni najbolj razvitih industrijskih držav. Z zeleno knjigo o okolju smo na najboljši način pospremili prvo konferenco Združenih narodov o okolju 1972 v Stockholmu (Blinc 2001: 18). Kljub temu pa sta ne praktični razvoj in učinkovitost varovanja okolja do konca 80-tih let odločilno vplivala predvsem družbena lastnina in

---

⁹ Na čistilo akcijo so se odzvala predvsem društva s svojimi člani. Sodelovale so vse krajevne skupnosti, akcijo pa je finančno podprla tudi Občina Radlje ob Dravi. Organizatorja tradicionalne čistilne akcije sta Mladinski center in Turistično-informacijski center.

samoupravljanje. Varovanje okolja je bilo pretežno deklarativno, z očitnim razhajanjem z ustavno pravico do zdravega in človeku primerne okolja. V drugi polovici osemdesetih je bilo varstvo okolja eno tistih področij, ki je, tudi zaradi pomena v javnosti, prispevalo k odpiranju prostora za uveljavljanje širših družbenih sprememb (Blinc 2001: 18). Pozitivni programski naboj tega časa je bil dovolj velik, da je kljub sistemskim in drugim oviram, Slovenija med vsemi državami Vzhodne in Srednje Evrope prva dobila sklad za okolje, ki ga je polnil tako imenovan ekološki dinar (Blinc 2001: 18). Tako zbrana sredstva naj bi se porabljala v skladu s posebnim programom, ki ga je sprejela takratna Skupščina republike Slovenije in je že vseboval nekatere elemente nacionalnega programa, ki so še danes aktualni (sanacija termoenergetskih objektov, izboljšanje kakovosti vodotokov, izvedba strategije in operativnega programa, ravnanja z odpadki ter varstvo tal pred onesnaževanjem). Osamosvojitve Slovenije je temeljito spremenila pravni, ekonomski in socialni okvir varovanja okolja. Sprememba lastništva ter podreditev odločanja dobičkov sta bistveno spremenili motive in cilje odločanja. V tem trenutku pa še ni mogoče predvideti odnosa novih lastnikov do okolja, po analogiji z razvitimi državami pa je mogoče pričakovati, da se mora vsaj v prvi fazi okrepiti vloga države predvsem kot nosilca uvajanja mehanizmov preprečevanja večanja dobička na račun okolja (Blinc 2001: 18).

Odnos do okolja, v katerem živimo in delamo v Sloveniji, je še vedno pogojen z ekonomsko prevlado, ker je večina gospodarske rasti tehnološko pogojena z veliko porabo naravnih virov, nizko stopnjo gospodarjenja s sekundarnimi surovinami in reciklaže ter visokim deležem »umazanih industrij«. Raven financiranja varstva okolja je sorazmerno nizka (Devarič 2004: 11).

Glede na empirične ugotovitve je Slovenija v relativno ugodnem položaju pri doseganju okoljskega razvoja in zelene konkurenčnosti. Po indeksu okoljske regulative se namreč uvršča bolje na podlagi razvrstitve po BDP. Slabše pa je stanje na področju okoljske infrastrukture, kje Slovenijo prehitevajo prav vse države v EU. Če prva uvrstitev bolje odseva visoke slovenske vrednote do okolja, potem drugi indikator bolj odseva težave pri implementaciji visokih okoljskih norm v praksi (Kovačič 2001: 62).

3.2 TRENUTNO STANJE

3.2.1 Zakonodaja

Slovenska okoljska zakonodaja obsega naslednje pomembnejše zakone in konvencije: Zakon o varstvu okolja, Zakon o vodah, Zakon o razglasitvi zaščitne ekološke cone in epikontinentalnem pasu Republike Slovenije, Zakon o ohranjanju narave, Konvencija o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah – Arhuska konvencija, Osnutek Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu okolja, ki je še v postopku sprejemanja, itd. (Ministrstvo za okolje in prostor (Internet 3)). Zelo pomembne na področju varstva okolja so tudi aktivnosti, ki se izvajajo v okviru Akcijskega programa 2005–2008, predvsem v smislu implementacije konvencij in protokolov (Kartagenski protokol o biološki varnosti, Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi rastlinskimi in živalskimi vrstami, Konvencija ZN o spremembi podnebja, itd.). Velik premik naprej je tudi začetek izvajanja Kjotskega protokola in vzpostavljanje sistema trgovanja z emisijskimi kuponi znotraj tega protokola (Internet 3).

Trajnostni razvoj, ki je postal skupna vizija držav članic EU in demokratičnih držav sveta in katerega cilji so zagotoviti skladen gospodarski razvoj ob sočasnem upoštevanju varovanja in kakovosti okolja ter socialne pravičnosti se nanaša na: skladen gospodarski razvoj, visoko stopnjo zaposlovanja in socialne vključenosti, visoko stopnjo varovanja okolja in odgovoren odnos do naravnih virov, skladno in odgovorno razvojno načrtovanje ter učinkovito mednarodno sodelovanje, ki naj v okviru sočasnega izvajanja prej naštetih ciljev promovira vizijo trajnostnega razvoja (Jerina 2004: 22). V Sloveniji se je to načelo, kot pravi tudi Blinc Robert (2001: 80), začelo skupaj s spremembo gospodarskega in političnega sistema sistemsko uveljavljati s sprejemanjem Zakona o varstvu okolja, 1993 (Člen 8, načelo preventive). Morda pa se bo stanje s spremembo in dopolnitvijo starega zakona vsaj malo izboljšalo.

3.2.2 Energija

Glede na energetiko sodi Slovenija med države, ki so relativno neučinkovite. Leta 2004 je bila poraba primarne energije na enoto BDP v Sloveniji 60 % višja od povprečja EU 25.

Energetska intenzivnost se je v obdobju od 1995 do 2004 sicer zmanjšala za 17 %, vendar se je v zadnjih letih tega obdobja zniževanje ustavilo. Slovenija ima v gospodarstvu še vedno visok delež proizvodnih dejavnosti (Rezolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje od 2007–2023, 2006: 19).

Proizvodnja električne energije pridela kar 32 % izpustov toplogrednih plinov oz. 38 % izpustov CO₂. Električno proizvajamo s pomočjo jedrske energije (36 %) vodne energije (27 %), izgorevanjem domačega premoga (33 %). Med drugimi se uporablja še uvožen premog, zemeljski plin ter naftni proizvodi. Najbolj umazan način je izgorevanje premoga (trdih goriv), ki prispeva kar 96 % toplogrednih plinov¹⁰ (Burja 2006: 6). Emisije toplogrednih plinov so se po letu 1986 začele zniževati in so dosegle minimum v letih 1991–1992, nato so ponovno začele naraščati in so se v obdobju od 1998 do 2000 ustalile. Po letu 2000 emisije znova naraščajo predvsem v energetske sektorju. Drugo problematično področje glede na stopnjo povečevanja toplogrednih plinov, je hitro naraščanje deleža cestnega tovornega prometa¹¹ (Rezolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje od 2007–2023, 2006: 19). Prevladujoči delež fosilnih goriv je že nekaj let nespremenjen, medtem ko se delež porabe tekočih goriv povečal, delež trdih goriv pa zmanjšal. Pri tem je pozitivno, da je delež obnovljivih virov energije v Sloveniji skoraj dvakrat višji od povprečja EU (2004 je znašal 11,7 %), kar je v največji meri posledica visokega deleža hidroenergije (Burja 2006: 6). Možnosti za čistejšo proizvodnjo energije pa obstaja še več. Naj naštejemo dva najbolj bistvena, ki ju omenja Burja (2006: 6): soproizvodnja (je način proizvodnje toplote in električne energije, ki ima pri izrabi goriv dvojni učinek), večja izraba obnovljivih virov energije (biomasa, voda, veter, sonce, geotermalna energija, bioplina, toplotne črpalke, itd.), dodatna pozitivna stvar teh pa je, da so obratovalni stroški nižji, ker so obnovljivi viri domači.

Delež električne energije iz obnovljivih virov je leta 2003 znašal 33 %, 92 % od tega iz velikih hidroelektrarn. Leta 2007 je podjetje Biosol, kot prvi proizvajalec pri nas pričel proizvajati fotonapetostne module, ki neposredno pretvarjajo sončno energijo v električno.

---

¹⁰Podatki za leto 2004.

¹¹V Sloveniji znaša 65,8 % prometa blagovnega prometa.

Inovativni poslovni koncepti (trgovanje s pravicami emisij toplogrednih plinov, okoljske dajatve, trošarine) in potreba po smotrnem ravnanju z energijo so razlogi, da se način trgovanja spremeni (Burja 2006: 7). V Sloveniji je že tudi kar nekaj uspešnih primerov proizvodnje čiste energije:¹²

- Daljinsko ogrevanje na lesno biomaso (Gornji Grad, Preddvor, Kočevje, Vransko, Cankovo, Železniki, Luče, Mozirje). Priključeni so tudi industrijski porabniki, javne ustanove, vrtci, zdravstveni dom, šole, občina, itd. (Burja 2006: 8, 9).
- Sončne elektrarne (Labore, Radovljica, Ljubljana, Lesce, Maribor, Nanos, Nova Gorica, Ptuj, Izola, Rodica, Velenje). V gorah je že več kot 40 planinskih koč opremljenih s foto-napetostnimi sončnimi celicami. Na Kamniškem in Kokrškem sedlu pa uporabljajo tudi vetrno energijo. Prve foto-napetostne elektrarne so postavile gorenjske elektrarne in savska elektrarna (Burja 2006: 8, 9).
- Deponijske elektrarne. Leta 1995 je bila na smetišču Barje zgrajena elektrarna, ki za proizvodnjo energije izkorišča deponijski plin metan, od septembra 2003 pa se elektrika pridobiva na kmetijah tudi iz gnoja, znani primeri v Sloveniji so: Letuš – kmetija Flere, Ihan – Farma Ihan d. d., Ižakovci – farma Nemščak in farma Jezera, itd. (Burja 2006: 20–24).

3.2.3 Podjetništvo in industrija

Z rastjo okoljske etike in okoljsko osveščene in dojemljive javnosti postaja podjetništvo izjemno ranljivo na pritisk nevladnih okoljskih organizacij zelenih strank pa tudi na pritiske potrošnikov. Ekološki vtis podjetja ni bil še nikoli tako pomemben za ekonomsko uspešno sodelovanje. Podjetja, ki ne bodo upoštevale kvalitete okolja, se bodo srečale z manjšo prodajo izdelkov in izgubo dobičkov (Plut 1997: 100).

S ponudbo okolju prijaznih proizvodov dobiva takšno podjetje na trgu okoljsko ozaveščenih povpraševalcev nove tržne priložnosti. Z načrtovanjem proizvodov in procesov pa lahko uresničimo priložnosti za zmanjšanje stroškov in povečanje prihodkov (Ulhøi in drugi v Čančer 1998: 10, 11).

---

¹² Žal je ta delež zelo nizek, pozitivni primeri so še vedno osamljeni.

Vseeno pa se delež umazanih industrij, ki imajo največje deleže v okolju škodljivih emisij na proizvod, v dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti povečuje že od leta 1999, še posebej pa se je okrepil v letu 2003 (Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023, 2006: 20).

V Sloveniji se je do sedaj uveljavljalo aditivno¹³ varstvo okolja in sicer kot parcialen način reševanja okoljskih problemov v poslovnem sistemu z linearnim tokom surovina – proizvod – odpadek. Vendar se je okoljsko in ekonomsko izkazalo kot zelo nezadovoljivo. Ravno zato je v proizvodnem podjetju z okoljskega in tudi vedno bolj ekonomskega vidika smiselna vzpostavitev integriranega varstva okolja, ki zagotavlja gospodarjenje v krožnem toku. S krožnimi tokovi izpostavljammo reprodukcijski proces, ki zagotavlja obnavljanje materialne substance, s čimer se omejuje poraba naravnih virov, predvsem neobnovljivih naravnih prvin, hkrati pa podaljšuje sposobnost naravnega okolja za sprejemanje emisij (Pregrad in Musil v Čančer 1998: 10). Kljub vsemu pa so takšna podjetja, ki bi se odločale za tovrsten način proizvodnje, v Sloveniji še zelo redka.

Okoljsko usmerjeno upravljanje podjetja je možno udejanjiti le v primeru, da so okoljski problemi sestavni del filozofije podjetij (Plut 1997: 94) in v zadnjem obdobju podjetja res več vlagajo v tehnologijo, ki bi proizvodnjo napravila bolj ekološko. Vendar pa je »ekološko podjetje« še vedno v večji meri samo vizija in se je potrebno resno vprašati, koliko se ta načela v resnici izvajajo. Okolju najprijaznejša podjetja, ki jih omenja Burja v svojem delu (2006: 12), v Sloveniji so:¹⁴ Revoz Novo mesto, Tosama Domžale, Krka Novo mesto, Termo Škofja Loka, Yulon Ljubljana, Jub pri Ljubljana, Gorenje Velenje, Livar Ivančna Gorica, Unior Turizem Zreče, Šolski center Velenje, SŽ Acroni Jesenice, Otiški Vrh Šentjanž pri Dravogradu: Lesna tovarna ivernih plošč Otiški Vrh, v okviru skupine Prevent je leta 2005 dobila nagrado za 6 milijard tolarjev vredno energetske in okoljske sanacije. Zmanjšali so izpuste v okolico in specifična raba energije pri izdelavi ivernih plošč se je zmanjšala za 60 %. Ministrstvo za okolje in prostor v sodelovanju s Financami izbere vsako leto, od leta 1997, energetske najbolj učinkovite podjetje.

---

¹³ Temelji na odstranjevanju odpadkov in emisij, ki so nastali v poslovnem procesu po njihovem nastanku, torej se okoljski problemi rešujejo na koncu procesne verige (Internet 12).

¹⁴ O dejanski »ekološkosti« nekaterih navedenih podjetij bi bil potreben resnejši razmislek.

Vedno več je tudi podjetij, ki se odločajo za Princip End of pipe (to je sistem, kjer se na koncu proizvodnega procesa, če so procesne emisije prevelike oz. nedopustne, doda čistilna naprava. Vrednotenje čistosti procesa ne gre s pomočjo učinkovitosti pretvorbe surovin v produkte, pač pa glede na zadovoljevanje mejnih emisijskih vrednosti, predpostavljajoč v tem primeru njihovo ne vplivanje na lokalno okolje (Grilc in Lešnjak 2003: 61)), ali pa za koncept čiste proizvodnje (ČP), imenovane tudi cleaner production, clean technology, no-waste technology, proces integrated pollution prevention (ta proizvodna vključuje racionalnejšo rabo surovin, vode in energije, zamenjavo nevarnih surovin z okolju prijaznejšimi ter zmanjševanje količin in toksičnosti emisij in odpadkov v vodo, zrak in zemljo. Pri proizvodih je ČP osredotočenje vseh negativnih vplivov na ljudi skozi celoten življenjski cikel proizvodov od pridobivanja surovin do končne odstranitve odsluženih proizvodov (Blinc 2001: 74, 75)).

Leta 1998 sprejet nacionalni program varstva okolja čisto proizvodnjo uvršča med pomembne pristope k zmanjšanju obremenjevanja okolja. Finančno spodbujanje in implementacija čistih tehnologij se vzpodbuja tudi s strani ekološko razvojnega sklada RS (eko sklad). Eko sklad, ki je bil ustanovljen z Zakonom o varstvu okolja iz leta 1993, je neprofitna državna finančna institucija za spodbujanje okoljskih naložb s kreditiranjem z ugodno obrestno mero. Eko sklad podeljuje kredite na osnovi javnih razpisov (Blinc 2001: 84).

3.2.4 Gozdarstvo

Slovenija je ena najbolj gozdnatih držav EU, delež gozda pa se še povečuje zaradi zaraščanja kmetijskih zemljišč. Gospodarjenje z gozdovi, ki predstavlja enega izmed redkih naravnih virov, v Sloveniji dosega slabe rezultate zaradi prenizke intenzivnosti poseka lesa, še posebej negovalnega, ki je najpomembnejši za razvoj gozdov. V primerjavi z EU Slovenija zaostaja v proizvodnji gozdnih asortimentov. Danes Slovenijo pokriva skoraj 60 % gozda, letna zaloga znaša 6,5 % m³/ha. Iglavcev je 48 %, listavcev pa 52 %. Goloseki so prepovedani (Burja 2006: 19). Letni posek znaša 3.236.000 m³ lesa (Internet 4).

3.2.5 Kmetijstvo

Živimo v dobi prekomerne uporabe kemikalij in informatike kar nam predstavlja povsem nove okvirje življenja. Danes manj kot 10 % kmečkega prebivalstva ne preživlja le sebe temveč prideluje tudi večji del hrane za nekmečke ljudi (Lah 1995: 32). Tudi 10 % toplogrednih plinov prispeva kmetijstvo (Burja 2006: 18). Opazen je tudi trend zmanjševanja mineralnih gnojil. Po podatkih Statističnega urada RS (Internet 5), smo v Sloveniji v letu 2006 porabili 146.593 kg/ha mineralnih gnojil, leto poprej pa 1,9 % več kg/ha.

Trajnostni razvoj podeželja bi bil glede na zgoraj omenjena dejstva nujen. V splošnem ga opredeljujemo kot zagotavljanje socialnih, ekonomskih potreb in potreb po duhovni rasti in zdravem oz. čistem okolju podeželskega prebivalstva na tak način, da bodo tudi prihodnje generacije lahko zadovoljevale svoje potrebe, z upoštevanjem nosilne zmogljivosti narave in okolja. Izhajajoč iz te osnovne zahteve sklepamo, da je v kmetijstvu dolgoročno lahko trajnostno le ekološko kmetijstvo, saj se najbolj približuje idealnim vrednotam trajnostnega razvoja (Slabe 2002: 4).

Takšno kmetijstvo je oblika trajnostnega kmetovanja, ki temelji na ravnovesju v sistemu tla – rastline – živali – človek in sklenjenem kroženju hranil v njem, brez uporabe sintetičnih kemičnih pesticidov in lahkotopnih mineralnih gnojil (Cenčič in drugi 2006: 48).

Številni projekti Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano so že usmerjeni k celostnemu razvoju podeželja in vsebujejo programe preusmerjanja kmetovanja od intenzivnega k ekstenzivnemu oziroma ekološkemu kmetovanju in pospešujejo razvoj dopolnilnih kmečkih dejavnosti (turizem, tradicijsne obrti, itd.) ter s tem ustvarjajo osnovne pogoje za razvoj tako imenovane ekoturistične ponudbe na podeželju ter omogočajo oblikovanje celovite eko-ponudbe posameznih turističnih destinacij, regij ali turističnih centrov, vasi, kmetij, itd. Na zdrav in okolju prijazen način pridelana, predelana in ponujena hrana v skladu s slovenskim standardom Biodar, evropskim standardom Organic Farming – EC-control system, HACCP itd., je predpogoj, oziroma

najpomembnejši element oblikovanja eko-blagovne znamke in ekoturističnega proizvoda Slovenije (Božičnik 2003: 21).

Leta 2002 je bil v Sloveniji le 1 % ekoloških kmetij. V letu 2004 je bilo v kontrolo ekološke pridelave vključenih 1568 ekoloških kmetij.¹⁵ V letih od 2002 do 2004 se je število ekoloških kmetij povečalo za 13,5 % (Internet 6). V Dravski dolini je danes¹⁶ okoli 65 ekoloških kmetij.

Po podatkih SURS 2002 kmetijstvo prispeva 3 % bruto družbenega proizvoda ter 5,3 % zaposlitve aktivnega prebivalstva (Slabe 2002: 11). Za kmetijske namene se v Sloveniji izrablja okoli 40 % celotne površine države, kar dve tretjini vseh kmetijskih zemljišč pa se nahaja v OMD. Glede na Popis 2002 danes na podeželju živi okrog 57,5 % prebivalstva, zavzema pa nad 90 % celotnega prostora države. Tudi na podeželju danes prevladuje nekmečko prebivalstvo, saj se je delež kmečkega prebivalstva bistveno zmanjšal (Slabe 2002: 9).

3.2.6 Področje voda in tal

Na področju voda je za obdobje od 1992–2000 opazno izboljšanje vodotokov. 20 % površine države sodi pod vodovarstveno območje s posebnim režimom varovanja (Burja 2006: 19). Poglavitna ležišča talne vode so prekomerno onesnažena predvsem na SV Slovenije (Prekmursko in Dravsko polje) ter na določenih mestih v dolini Kamniške Bistrice, Celjskega polja, Ptujskega polja, itd. (glej Plut 2004: 194).

Izgradnja čistilnih naprav in kanalizacijskih sistemov poteka skladno s programom na tem področju. Intenzivnost slovenskega kmetijstva se v zadnjih letih zmanjšuje, kar je ugodno za varovanje okolja in varnost hrane.

Onesnaženost tal v Sloveniji je najbolj problematična v zgornji Mežiški dolini in Celju (Lobnik v Plut 2004: 192). Tla so onesnažena tudi v okolici Jesenic, v Kranju, Idriji,

---

¹⁵Evidenca Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (Isti podatek je naveden tudi v Akcijskem načrtu razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015–Internet 6).

¹⁶ Podatki Kmetijske svetovalne službe, območne enote Radlje ob Dravi.

Anhovem in Mariboru, itd., ter vzdolž vseh bolj obremenjenih cest v Sloveniji (glej Plut 2004: 192). 35 % površine v Sloveniji je opredeljenih kot Natura 2000 (Burja 2006: 19). Od leta 1997 poteka na Inštitutu za ekološke raziskave v Velenju tudi Raziskava o akumulaciji težkih kovin v tkivih divjadi na emisijsko prizadetih območjih Slovenije. Predvsem v Mežiški dolini te vrednosti presegajo večino doslej poznanih vsebnosti v Evropi (Pokorny v Plut 2004: 192).

3.2.7 Promet

Hrup v naravnem in življenjskem okolju narašča. Najpomembnejši dejavnik okoljskega hrupa je cestni promet (Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023, 2006: 20).

Razvoj prometne infrastrukture je gospodarskemu razvoju sledil različno. S prednostnim vlaganjem v avtocestni križ ter zaostanki pri financiranju obnove in gradnje regionalnih in lokalnih prometnih povezav ter železniške infrastrukture nastajajo zaostanki pri zagotavljanju mobilnosti in tako se posredno zmanjšujeta gospodarska konkurenčnost in konkurenčnost storitev (Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023, 2006: 6). Število registriranih vozil na 1000 prebivalcev se je med 1990 in 2003 skoraj podvojilo (iz 289 na 446), povečalo se je tudi na število prevoženih kilometrov, upada število avtobusov, $\frac{1}{4}$ prevozov opravimo na razdaljah dolgih 1,5 km, polovico vseh ostalih pa je dolga manj kot 5 km. Z vožnjami pridelamo 21 % skupnih emisij, obremenitev pa narašča za okoli 3 % letno (Burja 2006: 14).

V mestni občini Nova Gorica in občini Šempeter Vrtojba so že našli trajnostno rešitev. Tukaj je prevoz z mestnim avtobusom brezplačen, financira ga občina, da bi zmanjšala probleme s parkirišči, ter omilila onesnaževanje zraka zaradi gostega prometa. Število potnikov v javnem prometu se je povečalo za 30 % (Burja 2006: 16). Tudi v Kopru javni promet subvencionirajo. Ena karta za primestni potniški promet po sklepu župana (sklep št. k 3401-18/2003) od 5. 12. 2006 znaša 0,8 eur (191,712 sit), mesečna karta pa 8,3 eur (1.989.012 sit) (Internet 7). Če primerjamo cenovno urejenost prometa z Mestno občino

Ljubljana, pride ena karta za mestni promet 0,8¹⁷ eur oz. 1 eur, mesečna karta za občane, brez popusta, pa 34 eur (Internet 8).

Možne rešitve¹⁸ za zmanjševanje toplogrednih plinov pri prometu so še biogoriva (biodiesel iz sončnic, soje, sladkorne pese, itd.) biometanol, bioplin, biovodik, čisto rastlinsko olje, itd. ter hibridna vozila (Burja 2006: 15, 16).

3.2.8 Odpadki

Po vsej Sloveniji je trend urejevanja kanalizacijskih sistemov, dograjevanje in nova gradnja čistilnih naprav. Še vedno pa je marsikje v Sloveniji neurejeno vprašanje deponij, ki se nahajajo na neustreznih in ekološko neprimernih lokacijah, ali pa imajo premajhne kapacitete. Opazen je tudi trend povečevanja čistilnih akcij zaradi velikega števila divjih odlagališč.

Trend se bo moral obrniti v smer še bolj intenzivnega povečevanja reciklaže in ločenega zbiranja odpadkov, saj je povpraševanje po sekundarnih surovinah sto krat večje kot zberemo odpadkov¹⁹ (Lipič 1995: 36). Tako bi se ustrezno zmanjšale tudi količine odpadkov, ki se sicer odlagajo na deponijah ali pa v najslabšem primeru na enem od številnih divjih odlagališč. Vedno več je tudi zbirnih centrov za odpadke (ekološki otoki).

3.2.9 Turizem

Slovenija danes ne predstavlja več kot 0,3 % turističnega obiska v Evropi. Toda turistična dejavnost kljub temu prispeva več kot 400 mrd bivših tolarjev skupnega prometa ali 9,1 % BDP in zaposluje 52.500 oseb (Internet 9: 1).

Največ prenočitev v Sloveniji imata Obalno-kraška in Gorenjska regija, ki imata tudi najbolj razvit letni oziroma slednja zimski turizem. Glede na podatke SURS za leto 2004

---

¹⁷ Cena za žeton.

¹⁸ Omenjene možnosti bi imele veliko večji razvojni potencial, če bi bile finančno (v obliki subvencij, nepovratnih, ugodnih kreditov, itd.) podprte s strani države.

¹⁹ Če je bilo leta 1995 tako veliko povpraševanje, je danes gotovo še večje.

(Slovenske regije v številkah 2006, 2006: 26) je največ turistov v Sloveniji domačih (36 %). Sledijo jim Italijani (20,9 %), Nemci (15,9 %), Avstrijci (13,7 %) ter Hrvati (6,1 %).

Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023 (2006: 6) pravi, da je turizem za Slovenijo najboljše izhodišče za njeno boljšo prepoznavnost po svetu. Prispeva 5,5 % celotne dodane vrednosti slovenskega gospodarstva. Kljub ugodnemu razvoju te dejavnosti v zadnjih letih pa ima slovenski turizem še vedno vrsto pomanjkljivosti, npr. slabo prepoznavnost Slovenije in slovenske turistične ponudbe v tujini, razpršenost in nepovezanost te ponudbe, pomanjkanje jasnih razvojnih strategij posameznih turističnih območij, neustrezno sestavo in premajhen obseg nastanitvenih zmogljivosti.

Ekološki turizem²⁰ se trenutno izvaja predvsem v okviru ekoloških kmetij. Njegovo promocijo in perspektivnost pa poudarjajo že skoraj vsi pomembni slovenski strateški dokumenti (Strategija trženja Slovenskega turizma 2003–2006, Strategija slovenskega turizma 2002–2006, Strategija razvoja Slovenije, Regionalni razvojni programi, itd.).

---

²⁰ Več podatkov o ekoturizmu se nahaja v podpoglavju 4.2.3.

4. TURIZEM KOT NAJPRIMERNEJŠA OBLIKA TRAJNOSTNEGA NAČINA GOSPODARSTVA

4.1 TURIZEM KOT GOSPODARSKA DEJAVNOST

Leta 1960, ko se je po drugi svetovni vojni začel oživljati turizem, je po svetu potovalo blizu 70 milijonov turistov, sedaj, štiri desetletja pozneje že deset krat več, za leto 2020 pa napovedujejo poldrugo milijardo turistov letno (Rožič 2001: 11).

Turizem je postal sestavina našega življenja in družbenega standarda. Je vselej in povsod povezan z okoljem, gospodarstvom in družbenim življenjem. Strokovnjaki svetujejo, naj v sodobni vrvenja polni družbi turizem pomaga ljudem, da po napornem delu najdejo v naravi in urejenem turističnem okolju svoje notranje ravnovesje (Lobnik 2001: 5). Važno je le, kot pravi Marušič (2001: 54), da se turizem v prostor vgrajuje na način, da postane sam oblika življenja v krajini in s svojo prisotnostjo soustvarja kulturno krajino. V takem primeru turizem ne bi ogrožal krajine, nasprotno, pomenil bi prispevek k njeni kulturnosti in vrednotam.

Nepremišljen razvoj turizma nam lahko povzroči velikansko škodo. V Sloveniji smo z uzakonitvijo naravnih rezervatov že naredili pomemben korak k zaščiti pred nepremišljenimi graditvami turističnih objektov (npr. Triglavski narodni park). V Sloveniji moramo samo še dobro preučiti razmerje v odnosih: Ljudje, ki skrbijo za ohranitev okolja – Turistična podjetja, ki žele širiti turistično infrastrukturo tudi na škodo ljudi in okolja – Domače prebivalstvo, ki želi zdravo okolje pa tudi zaslužek ljudi (glej Drobnjak in drugi 1997: 263).

4.1.1 Turistična industrija

Turistična industrija je v zadnjih nekaj letih znatno naraščala. Postala je globalni in vodilni sektor svetovnega gospodarstva. Nadaljnji razvoj te gospodarske veje je napovedan tudi za prihodnost (Internet 10: 24).

Ta panoga povezuje številne gospodarske dejavnosti, zato ima enega največjih proizvodnih panožnih multiplikatorjev in pomembno pospešuje regionalni razvoj, povečuje ekonomsko vrednost biotske raznovrstnosti, naravnih vrednot in kulturne dediščine ter omogoča povečanje družbene blaginje. Slovenski turizem je eden izmed temeljnih stebrov uravnoteženega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja (Internet 9: 1).

Turizem je postal zelo pomembna gospodarska panoga in posledično prevzema veliko negativnih vzorcev, ki so značilni za industrijo. V njem se, do določene mere tudi celo v rekreacijskih dejavnostih, že kažejo prvine pospeševanja pretirane potrošnje dobrin in splošnega potrošništva, za katerega ni prave potrebe. Ker so tu dobrine domala kakovostne krajine, naravne in kulturne, je konfliktnost razvoja turizma še toliko bolj izražena. Možnosti za pretirano potrošnjo dobrin nastajajo po eni strani z informiranjem ljudi o privlačnostih v prostoru, po drugi strani pa z lajšanjem dostopnosti vanj. Obojega, to je večjega informiranja ljudi o posebnosti krajine, o zakladih naravne in kulturne krajine, ter odpiranja prostora, doslej nismo šteli za nekaj napačnega. Toda danes je o tem potreben resen razmislek. Turiste oz. obiskovalce, ki v naravi iščejo sprostitev, je treba v naravi in okolju usmerjati tako, da ne bodo ogrožali pomembnih naravnih in kulturnih vrednot (Marušič 2001: 53, 54).

Glavni prodajni produkti turistične industrije so torej aktivnosti prostega časa ter spominki. Bistvene značilne aktivnosti v prostem času našteva Tadeja Jere Lazanski (2001: 19). Ti produkti, ki postajajo v zadnjem času tudi množični prodajni produkti, so:

- gibanje (športne dejavnosti in igre),
- druženje (zabava, razne prireditve za goste, krajši ali zahtevnejši izleti),
- kulturne prireditve (koncerti, razstave, proslave, atrakcije, itd.),
- druge aktivnosti v naravi (tekmovanja ali turnirji, obiski turističnih kmetij),
- zdravstveno rehabilitacijske dejavnosti in
- izobraževanje.

Če hočemo, da bo turistični razvoj res trajnosten, mora turistična politika zagotoviti uveljavljanje treh ključnih pogojev trajnostnega razvoja na področju turizma:

- Varovanje naravnega okolja in trajnostno rabo razpoložljivih virov (še posebej življenjsko nujnih ali neobnovljivih).
- Upoštevanje družbe in spoštovanje njenih kulturnih vrednot (identitete) ter onemogočanje negativnih učinkov masovnega turizma.
- Uspešnost turističnega proizvoda (in podjetij) ne samo na kratki rok, temveč predvsem na srednji in dolgi rok (Internet 11: 73).

Nadalje je treba poskrbeti, da bo trajnostni razvoj res odgovornost vseh tistih, ki so tako ali drugače vpleteni v turizem in od njega pričakujejo neke ugodnosti. Turistična podjetja na primer pričakujejo učinkovitost poslovanja na kratki in srednji rok ter predvsem na dolgi rok zaradi ugleda podjetja, odnosa do zaposlenih in okolja v katerem poslujejo, lokalne skupnosti pričakujejo napredek, toda brez slabšanja kakovosti njihovega življenja, okoljevarstveniki poznajo možne negativne učinke turizma na okolje, toda hkrati se zavedajo, da je turizem lahko pomemben dejavnik in vir sredstev za varovanje in ohranjanje kakovosti okolja, turisti iščejo kakovostna doživetja v varnem in privlačnem okolju in se hkrati vedno bolj zavedajo vseh vplivov njihovih potovanj na okolje (Internet 11: 73).

4.2 TURIZEM V SLOVENIJI

Slovenski turizem je za slovensko gospodarstvo in družbeni razvoj pomembna poslovna priložnost. V Strategiji slovenskega turizma 2002–2006 (Internet 9: 1) ter v Razvojnem načrtu in usmeritvah slovenskega turizma 2007–2011 (Internet 11: 4) je zapisano: »... da bo slovenski turizem v tem desetletju postal ena vodilnih panog slovenskega gospodarstva.«

Da je turizem pomembna dejavnost v Sloveniji, pričajo tudi mnoge strategije, usmeritve in drugi dokumenti. Napisane so bile tudi strategije posameznih turističnih proizvodov (igralništvo, poslovni turizem, zdraviliški/wellness turizem, kolesarski turizem, mladinski turizem, itd.).

Temeljne razvojne usmeritve slovenskega turizma je opredelila Strategija slovenskega turizma 2002–2006 (Internet 9: 2) kot kombinacijo produktnega (zdravilski, igralniško zabavišni, itd, in poslovni turizem), geografskega (turistična območja Julijske Alpe, Pohorje, Kras in Obala) in tržno marketinškega pristopa.

V Strategiji trženja Slovenskega turizma 2003–2006 (Internet 10: 31) imamo opredeljene tudi parametre tržne strategije za slovenski turizem, ki med drugimi vsebujejo tudi postavko: »... trženje v višjem razredu (t. i. up marketing) dobro razmerje med kakovostjo in ceno za zahtevne goste ...«, po čemer lahko sklepamo, da Slovenija cilja na turizem z visoko dodano vrednostjo in ne na masovni turizem. V eni izmed smernic pa je nakazano tudi strateško partnerstvo slovenskega turizma z drugimi gospodarskimi področji in najbolj pomembnimi sektorji javnega življenja.

4.2.1 Trajnostna usmeritev slovenskega turizma

Vizija slovenskega turizma je opredeljena v Strategiji slovenskega turizma 2002–2006 (Internet 9: 25) in sicer kot kombinacija:

- drznosti v programskem delu (kombinacije povezane ponudbe),
- modernosti v tržnem postopku (relacijski marketing),
- tradicionalnosti pri kakovostnih proizvodih (etnološke in ekološke prvine).

Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007–2011 (Internet 11: 5) povzemajo že nekatere temeljne koncepte iz Strategija slovenskega turizma 2002–2006, jih nadgrajujejo skladno s potrebami zelenega razvoja Slovenskega turizma, oziroma jim postavljajo nove prioritete glede na doseženo stopnjo uveljavljanja v preteklem strateškem obdobju. Ti koncepti, ki so podrobneje razloženi v temeljnih politikah, so med drugim tudi Koncept trajnostnega razvoja, koncept skladnega regionalnega razvoja in koncept umestitve slovenskih turističnih proizvodov v globalne turistične tokove.

V strategiji se upošteva dejstvo, da so najpomembnejši motivi za turistični obisk Slovenije narava, mir, počitek in podnebje, ki skupaj predstavljajo 60 % vseh motivov obiskovalcev

Slovenije (Strategija slovenskega turizma 2002–2006: Internet 9: 29), zato so vrednote slovenskega turizma, ki jih navaja dokument Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007–2011, naslednje:

- domačnost in razvijanje,
- varovanje narave in kulturne dediščine,
- zdravo in aktivno življenje,
- skrivnostnost.

Slovenija želi kvalitetne storitve, zato se v Strategiji trženja Slovenskega turizma 2003–2006 (Internet 10: 29, 30) poudarja, da se »... turistični razvoj v Sloveniji ne meri zgolj v številkah, temveč tudi na naslednje načine:

- z zagotavljanjem trajnostnega razvoja turizma,
- s konkurenčnostjo tudi v primerjavi z novimi konkurenti, kot so Poljska, Madžarska, Bolgarija, Romunija,
- z zavarovanjem kakovosti življenja prebivalcev na turističnih področjih, oziroma v turističnih krajih,
- z donosnostjo obstoječih in razvijajočih se turističnih struktur,
- z razvojem visoko kakovostne ponudbe na vseh ravneh in v vseh segmentih,
- z zagotovitvijo stalne možnosti investiranja.«

4.2.2 Turizem kot prodajni produkt

Izmed vse sektorjev turizma (nastanitveni sektor, sektor prehrabnih in gostinskih obratov, transportni sektor in sektor atrakcije) je najpomembnejši sektor atrakcije, saj le ta privablja turiste in ustvarja ponudbo.

Pod sektor atrakcije spadajo: tematski parki, zdravilišča (v Sloveniji imamo 87 naravnih termalnih izvirov), ponudba poslovnega turizma, športna turistična ponudba, festivali in kulturne prireditve, tematske poti, zavarovana območja in naravne vrednote, kulturna dediščina, itd. (Internet 11: 8, 9).

Okolje v širšem smislu besede, kot osnovna turistična privlačnost, je podlaga in pogoj za razvoj sekundarne turistične ponudbe. Obstojele povratno vpliva na osnovne turistične privlačnosti in jih spremeni v primarno turistično ponudbo, s čimer se ponudba neke geografske regije zaokroži in oblikuje v turistično destinacijo kot cilj potovanja turistov (Internet 11: 73).

Ker turizem vsi štejejo za prodorno razvojno panogo, saj pospešuje naš izvoz in prihodke (Rožič 2002: 61), moramo vedno bolj paziti na kakovost in ne količino ponudbe. Turistične organizacije, pravi Mihalič (2001: 30), se zavzemajo za potrditev kakovosti ne-le z zvezdicami in kategorijami hotelov temveč vedno bolj tudi s standardi kakovosti ISO 9000²¹ in 14001²².

Za kakovost pa skrbi tudi Slovenska turistična organizacija (STO), ki je krovna nacionalna turistična organizacija za načrtovanje in izvajanje promocije države kot turistične destinacije v tujini in v Sloveniji ter za pospeševanje razvoja obstoječih in novih produktov na nacionalni ravni, za vzpostavljanje integralne turistične infrastrukture ter za koordinacijo državnih, regionalnih in lokalnih turističnih programov nacionalnega pomena. STO je profesionalna marketinška institucija na državni ravni, ki razvija in uporablja vse sodobne metode, orodja in aktivnosti globalnega trženja slovenske turistične ponudbe. Na ta način STO prispeva tudi k splošnemu ugledu Slovenije v tujini (Internet 10: 31).

4.2.3 Ekoturizem

Ekoturizem še ni pretirano profitabilna dejavnost in to se najbrž v bližnji prihodnosti ne bo spremenilo. Vsekakor se ne more primerjati z ostalimi vrstmi turizma v tem pogledu, vsaj še nekaj časa ne (Koščak 2003: 39, 40). Ponudba je večinoma omejena na turistične ekokmetije, koliko je teh v Sloveniji, iz uradne statistike ni mogoče izbrati, verjetno pa je število manjše od 100. Na Koroškem je takšnih kmetij trenutno manj kot 5, nobena pa naj še nebi imela prenočitvenih zmogljivosti. Ostala ponudba je na voljo v redkih specializiranih trgovinah ter dveh ekotržnicah (v Mariboru in Ljubljani). Na Gorenjskem je

---

²¹ Standard za vodenje in zagotavljanje kakovosti, ki se nanašajo na kvaliteto proizvodnega procesa.

²² Mednarodni standard, ki določa kriterije za ravnanje z okoljem.

kar nekaj časa deloval tudi prvi slovenski eko-hotel Zlatorog ki pa je svojo ekoponudbo v zadnjem letu omejil samo še na dodatno gostinsko ponudbo (eko-kotiček v restavraciji). Zaradi teh in ostalih razlogov glavne in kapitalne turistične korporacije niso zainteresirane za znatne investicije v ekoturizem, kar mogoče niti ni tako slabo. Na ta način ni bojazni (v tem trenutku) za svetovni stampedo ekoturistov. Unescovih 250 lokacij svetovne dediščine je glede števila obiskovalcev še zmeraj precej pod kritično ravnijo nosilne sposobnosti. Projekcije 20 % letnega porasta povpraševanja po produktih ekoturizma se še niso uresničile (to bi pomenilo 3,5 % rast celotnega turističnega prometa v svetu, kar bi v letu 2001 predstavljalo 25 % delež, oziroma 165 milijonov ekoturistov) in se verjetno tudi ne bodo. Seveda pa obstajajo riziki na posameznih, še posebej občutljivih lokacijah (Koščak 2003: 39, 40).

V nekaterih državah se biološka in kulturna raznolikost uporablja kot pomemben turistični potencial. Slovenija ima prav gotovo še veliko neizkoriščenih priložnosti ravno na tem področju. Istočasno pa se pokaže, da je v mnogih državah, ki imajo zelo učinkovite strategije na področju razvoja turizma, v le-teh malo oziroma nič usmeritev s področja ekoturizma (Koščak 2003: 39, 40). Zaradi majhnosti države, njene raznovrstne ter občutljive in še dokaj dobro ohranjene naravne dediščine, je izmed vseh vrst turizma ekološki turizem v Sloveniji dejansko najprimernejša in najbolj optimalna tržna usmeritev.

Nekateri mednarodno priznani eko-standardi so v Sloveniji že uveljavljeni, zagotavljajo predvsem visoko kakovost specialne turistične ponudbe na eni strani ter varovanje potrošnikov na drugi strani in so izredno pomemben element nacionalnega eko-proizvoda oziroma bodoče nacionalne eko-blagovne znamke Slovenije.

Ti standardi so:

- Modra zastava - standardi kakovosti kopaliških vod,
- Zeleni srček - čistoča sanitarij, sanitarnih in odpadnih vod,
- Zelena pika - ekološko vzdrževanje zelenic, igrišč, travnatih površin, golf igrišč,
- Modra lastovka - standardi kakovosti zraka,

- Biodar, EC-control system, HACCP-standardi zdravstveno neoporečne pridelave in predelave hrane od zemlje do krožnika (Božičnik 2003: 23).

Oblikovanje in uveljavitev nadaljnjih ekoturističnih standardov bo dodaten prispevek k varovanju turističnih potrošnikov, hkrati pa bodo služili kot orientacija civilni družbi, gospodarskim in razvojnim deležnikom pri oblikovanju in načrtovanju visoko kakovostne turistične ponudbe ter odločitvah za sonaravno, trajnostno naravnano gospodarjenje, načrtovanje in ravnanje. Zbrani in uveljavljeni skozi blagovno nacionalno eko-blagovno znamko Slovenije bodo omogočali oblikovanje, trženje in promocijo celostnega ekoturističnega programa Slovenije.

Mednje sodijo tudi predlogi sledečih standardov:

- Zeleni zidak – uporaba ekoloških gradbenih materialov v hotelirstvu in gostinstvu, vgradnja energetske varčnih naprav, čistilnih naprav in vodovarstvene opreme, uporaba obnovljivih energetskih virov, protihrupna zaščita, ekološki sistemi zbiranja in odstranjevanja odpadkov itd.,
- Zlata kaplja – standardi za neoporečno pitno vodo iz vodnjakov, izvirov in javnih vodovodov,
- Lipov list – standardi etnološko ohranjenega socio-kulturnega okolja, tradicionalnih bivalnih ambientov vključno s standardi ekoturistične kmetije, planinskih koč, monumentalne dediščine itd.,
- Eko regija, mesto, vas,
- Eko potovanje (eco-tour),
- Eko namestitve (eco accomodation) (Božičnik 2003: 23).

V Strategiji slovenskega turizma 2002–2006 (Internet 9: 28) so opredeljena tri glavna programska področja: 3A turizem (aktivne, akcijske in adrenalinske turistične dejavnosti), 3D turizem (združuje turistično ponudbo na temelju doživljajskih in domišljajskih aktivnosti) in 3E turizem (pomeni združitve turističnih storitev s promocijo marketinškega poudarjanja ekoloških, etnoloških in etoloških danosti), ki jih je možno razvijati v smeri

ekoturistične ponudbe. Kot navaja dokument Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007–2011 v analizi Strategije slovenskega turizma 2002–2006 se kljub vlaganju sredstev in navora v razvoj teh dejavnosti večji napredek še ni pokazal, težnja po nadaljnjem razvoju teh programskih področij pa ostaja.

5. PROJEKT OBNOVE SAMOSTANA DOMINIKANK V RADLJAH OB DRAVI

5.1 ZNAČILNOSTI KOROŠKE REGIJE

5.1.1 Geografske in demografske značilnosti Koroške regije

Regija leži v S delu Slovenije. Na V regija meji na Podravsko regijo, na JZ pa na Savinjsko regijo ter na S na Avstrijo. Meja z Avstrijo se razprostira v dolžini 100 km na severnem delu regije, deset kilometrski obmejni pas pa pokriva občine Črna na Koroškem, Mežica, Prevalje, Ravne na Koroškem, Dravograd, Muta, Vuzenica, Radlje ob Dravi in Podvelka (Internet 13: 3). Regija zavzema 1040,8 m², kar predstavlja 5,13 % ozemlja celotne Slovenije. Kar 72,8 % regije predstavljajo gozdne površine (v Sloveniji je teh površin 63,3 %). Vseh kmetijskih površin, dejanskih in potencialnih, je 23,5 % (v povprečju je v Sloveniji teh površin 30,5 %). Pozidanih površin je 1,8 % (manj kot v povprečju v Sloveniji, kjer te površine zavzemajo 2,8 %). Preostali del pa predstavljajo ceste (0,7 %), železnice (0,1 %) in vode (0,8 %) (Internet 13: 5).

Po velikosti in številu prebivalstva sodi Koroška med manjše slovenske regije. S 73.905 prebivalci obsega 3,7 % vsega prebivalstva v Sloveniji. Večina območja regije se uvršča med območja s posebnimi razvojnimi problemi zaradi visoke stopnje registrirane brezposelnosti in visokega deleža kmečkega prebivalstva (Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023, 2006: 25).

Po podatkih Regionalne razvojne agencije za leto 2005 je gostota poseljenosti 71 prebivalcev/km² (glej prilogo A, zemljevid 5.2). Povprečna starost prebivalstva regije, ki jo navaja Regionalni razvojni program, je 39,5 let in je nižja (indeks 94,3) kot v Sloveniji (40,3 let).

Regija obsega tri doline, Dravsko, Mežiško in Mislinjsko, sestavlja pa jo poleg občine Radlje ob Dravi še 11 občin. Največja med njimi je Mestna občina Slovenj Gradec.

V regiji je 73 % površin med območji s posebnimi razvojnimi problemi (v Sloveniji 60 %), 1 % površine ima status zavarovanih območij (v Sloveniji 11 %), 20 % pa status območja Natura 2000 (v Sloveniji 36 %). Po deležu zavarovanih območij se regija uvršča na zadnje mesto, po deležu območij Natura 2000 pa na deseto mesto med vsemi slovenskimi regijami (Internet 13: 3).

Prometna infrastruktura na Koroškem je izredno slabo razvita. Avtocestni križ, ki bi povezoval Koroško s prestolnico ali Mariborom še ni zgrajen. Začetek gradnje je načrtovan okoli leta 2013. Že obstoječa prometna infrastruktura pa je v precej slabem stanju.

5.1.2 Gospodarske značilnosti Koroške regije

Regija spada v slovenskem merilu med manj razvite, saj po podatkih Regionalnega razvojnega načrta 2007–2013 dosega le 79 % BDP glede na slovensko povprečje.

Pomembnejše panoge, ki so vezane na to okolje in zaposlujejo večino prebivalstva, so kovinska, tekstilna in lesna industrija. Zaradi zastarele tehnologije in težav s prestrukturiranjem se tradicionalne panoge vse prepočasi posodablajo in pridobivajo višjo dodano vrednost.

Število zaposlenih leta 2003 v malih in srednjih podjetjih je znašalo 12.517 (Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023, 2006: 25). Drugače je v regiji, po podatkih publikacije Regije 2006 – izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah, 2 % podjetij s kmetijsko dejavnostjo (zaposlujejo 1,3 % prebivalstva), 6,8 % podjetij, ki se ukvarjajo z gradbeništvom (zaposlujejo 4,2 % prebivalstva), 28,9 % industrijskih podjetij zaposlujejo 75,8 % prebivalstva) in 62,3 % podjetij, ki se ukvarjajo s storitvami (zaposlujejo 18,7 % prebivalstva), (glej prilogo B, zemljevid 5.3). Velik problem okolja je tudi nižja izobrazbena struktura (samo 14,5 % prebivalstva ima višješolsko ali univerzitetno izobrazbo) in odseljevanje visoko kvalificiranih kadrov v regije z boljšimi zaposlitvenimi in razvojnimi možnostmi. Za Koroško regijo velja, da izkazuje v zadnjih letih razvojne

probleme, saj je z izjemo relativno mladega prebivalstva v vseh kazalnikih pod slovenskim povprečjem.

Koroška regija ima indeks razvojne ogroženosti 103,9, najbližje sta ji jugovzhodna Slovenija (101,7) in Goriška (93,8) regija (Internet 13: 3). Konec leta 2005 je bilo v Koroški regiji 26.144 delovno aktivnih prebivalcev (35,45 % vseh prebivalcev), kar predstavlja 3,21 % delovno aktivnega prebivalstva Slovenije (Internet 13: 8). Glede na podatke publikacije Regije 2006 – izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah (Internet 14), stopnja registrirane brezposelnosti znaša 10,6%, indeks dnevne migracije 89, plača na zaposlenega pa 225.000 sit. Občina Radlje ob Dravi ima v regiji drugo najvišjo stopnjo brezposelnosti in sicer znaša glede na Regionalni razvojni program 15,6 % (december 2005). Izvozna usmerjenost Koroške regije znaša 29,5 % prihodkov od prodaje.

Za povečevanje gospodarske rasti in zmanjševanje brezposelnosti je na Koroškem planirana tudi izgradnja gospodarskega središča NOORDUNG. Splošni cilj vzpostavitve gospodarskega razvojnega središča je povečanje inovativne sposobnosti in doseganje razvojnega preboja Koroške regije. Ta velika poslovno-razvojno logistična cona bo imela center v Slovenj Gradcu, Dravogradu, Ravnah na Koroškem in Radljah ob Dravi (Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023, 2006: 25).

5.1.3 Turizem v regiji

Razvoj turistične dejavnosti v regiji je pogojen z izzivi in spremembami, ki jih prinaša globalizacija turističnega trga, tehnološki razvoj in pripravljenost okolja, da te izzive sprejme. Za uspešen razvoj je potrebno tesno povezovanje z okoljem (iskanje sinergije med naravno in kulturno dediščino, kmetijstvom, gozdarstvom, industrijo itd.) in v tej zvezi oblikovanje turističnih produktov, ki bodo izkoriščali primerjalne prednosti, ohranjali kakovost območij varstva narave in na drugi strani omogočali razvojne možnosti in kakovost bivanja na zavarovanih območjih. Osnovna usmeritev turističnega razvoja regije, ki temelji na prepoznavnosti, konkurenčnosti ponudbe, urejenosti okolja,

naravni in kulturni dediščini, je iskanje modela okolju prijaznega trajnostnega turizma (Internet 11: 75).

Koroška je širše poznana predvsem kot tradicionalno industrijska, agrarna in na določenih območjih ekološko obremenjena (Mežiška dolina) regija. Kljub temu pa turizem tu ne predstavlja neke povsem nove panoge, saj začetki organiziranega ukvarjanja s to dejavnostjo segajo že v 19. stoletje (Internet 13: 11).

Turistična ponudba v regiji je po dolinah precej razdrobljena in še nepovezana. Danes na celotnem območju Koroške prevladuje predvsem izletniški turizem s poudarkom na predstavitvi kulturno-zgodovinske dediščine in naravnih zanimivosti, ponudba športno-rekreativnih aktivnosti v naravi ter turizem na podeželju oziroma ponudba turističnih kmetij, opisuje Regionalni razvojni program 2007–2011. Število nočitev v regiji se povečuje, vendar je za to, glede na to, da je turistična ponudba še vedno prilagojena predvsem dnevnim turističnim obiskovalcem, zaslužen predvsem poslovni in tranzitni turizem.

Nastanitvene zmogljivosti so slabe, po standardih močno zaostajajo v primerjavi s potrebami in zahtevami današnjega časa (v obnovo nastanitvenih kapacitet ni bilo omembe vrednih vlaganj). Regija bistveno zaostaja po nastanitvenih kapacitetah, v primerjavi s turistično razvitimi območji (v celotni regiji je 1.082 ležišč v 21 objektih - glej prilogo C, zemljevid 5.4), v veliki meri nižjih kategorij in slabo zasedenih (Internet 13: 11).

Povprečna zasedenost koroških nastanitvenih zmogljivosti je bila po podatkih Regionalnega razvojnega programa 2007–2011 v letu 2005 9,79 %. Realizirane prenočitve v regiji pa predstavljajo le 0,51 % celotnega števila realiziranih prenočitev v Sloveniji. Čas bivanja turistov na območju Koroške je kratek in v povprečju znaša 2,9 dni. Koroško letno obiše 13.308 (2005) turistov, kar predstavlja 0,6 % vseh gostov v Sloveniji. Za prenočitev je na voljo 1.082 ležišč (2005), od tega največ v planinskih domovih in kočah (372), hotelih (260), ostalo pa v delavskih počitniških domovih (130),

gostiščih (101), penzionih (91), turističnih kmetijah (77), prenočiščih (29) in apartmajih (22) (Internet 13: 12).

Največ turistov je domačih (67,2 %), sledijo jim Nemci (23,2 %), Hrvati (17,8 %), Avstrijci (10,3 %) ter Italijani (8,1 %) (Slovenske regije v številkah 2006, 2006: 26).

Investicije na področju turistične infrastrukture bistveno zaostajajo v primerjavi s povprečjem vlaganj v drugih okoljih, kar še dodatno zmanjšuje atraktivnost območja, kljub pestrosti naravnih danosti v okolju. V regiji deluje več lokalnih turističnih pisarn, ki pa so med sabo slabo povezane in bolj ali manj predstavljajo posamezno občino (Internet 13: 12).

Na zmanjševanje turistične atraktivnosti regije še posebej vpliva tudi slaba prometna povezanost regije navzven, kot tudi slabo vzdrževane lokalne ceste znotraj regije, neustrezno označene kolesarske in pohodniške poti in neprepoznavne promocijske aktivnosti ter neinovativni turistični produkti (Internet 13: 12).

Regija ima bogat naravni potencial, ki ga predstavljajo gozdnata območja dokaj neokrnjene narave Pohorja, Pece in Uršlje gore s pestrimi habitati, vrsta naravnih vrednot in kulturna dediščina Dravske, Mežiške in Mislinjske doline v starih mestnih jedrih. Naravne danosti dajejo možnost razvoja doživljajskega turizma v avtentičnem naravnem okolju z razvito športno rekreativno ponudbo (zimski športi, pohodništvo, gorsko kolesarjenje, splavarjenje in vodni športi na reki Dravi, konjenišstvo, letalski športi, ribolov, lovski turizem, itd). Geografske danosti (termalne vrtine, specifična gorska klima, itd.) ponujajo možnost razvoja zdraviliškega turizma in sprostitvenih programov, v nadaljnji fazi pa tudi kongresnega in turizma za zahtevnejše goste. Bogata tradicija kulturnega poustvarjanja v posameznih mestnih središčih in kulturnih ustanovah pa ob primerni vključenosti podjetniške iniciative in novih pristopih (sodobno in privlačno domišljeni dogodki, razstave, prezentacije kulturnih spomenikov in muzejskih zbirk, itd.) ponuja možnost razvoja t. i. kulturnega turizma. Raznolika podeželska krajina in ljudsko izročilo (z usmerjanjem v eko-kmetijstvo) ponujata

priložnost razvoja podeželskega turizma (zasebni penzioni, turizem na kmetijah) z zdravo in bogato kulinariko treh dolin Koroške²³ (Internet 13: 75).

Regionalni razvojni program 2007–2011 (Internet 11: 75) razvoj turizma predpostavlja naslednje cilje in prioritete:

- vzpostavitev osnovne turistične infrastrukture, ki bo omogočala učinkovit razvoj v prepoznavno turistično "destinacijo Koroške", oziroma vključevanje v del širših destinacij (npr. Pohorja);
- vzpodbuditi nosilce turističnega razvoja za tesno skupno sodelovanje in oblikovanje atraktivnih integralnih turističnih produktov;
- povečati naložbe v turizem (tako zasebnih kot javnih sredstev) tudi s pomočjo javno-zasebnih partnerstev;
- povečati navezavo prenove kulturne in naravne dediščine v turistične namene;
- vzpostaviti pogoje za več delovnih mest lokalnega prebivalstva.

5.2 OBNOVA SAMOSTANA

5.2.1 Razlogi za investicijsko namero

Samostan je, kot bo dokazano v sledečih podpoglavjih, izrednega zgodovinskega in kulturnega pomena. Objekt je že dalj časa v razpadajočem stanju. S popolno sanacijo bi se lahko zdraviliščni, zeliščarski in lekarniški del dejavnosti vrnil v samostan in ta bi s tem postal gospodarsko funkcionalen in ne le zgolj kulturni objekt. Preprečen bi bil tudi fizični propad objekta. Z vnosom dodatnih vsebin pa bi bil omogočen tudi razvoj človeških virov, ki bi še dodatno prispeval ne samo k zagotavljanju ustreznega kadra za uspešno delovanje samostana, temveč tudi k dvigu splošne konkurenčnosti regije (Osnutek Dokumenta identifikacije investicijskega projekta 2007: 8, 9).

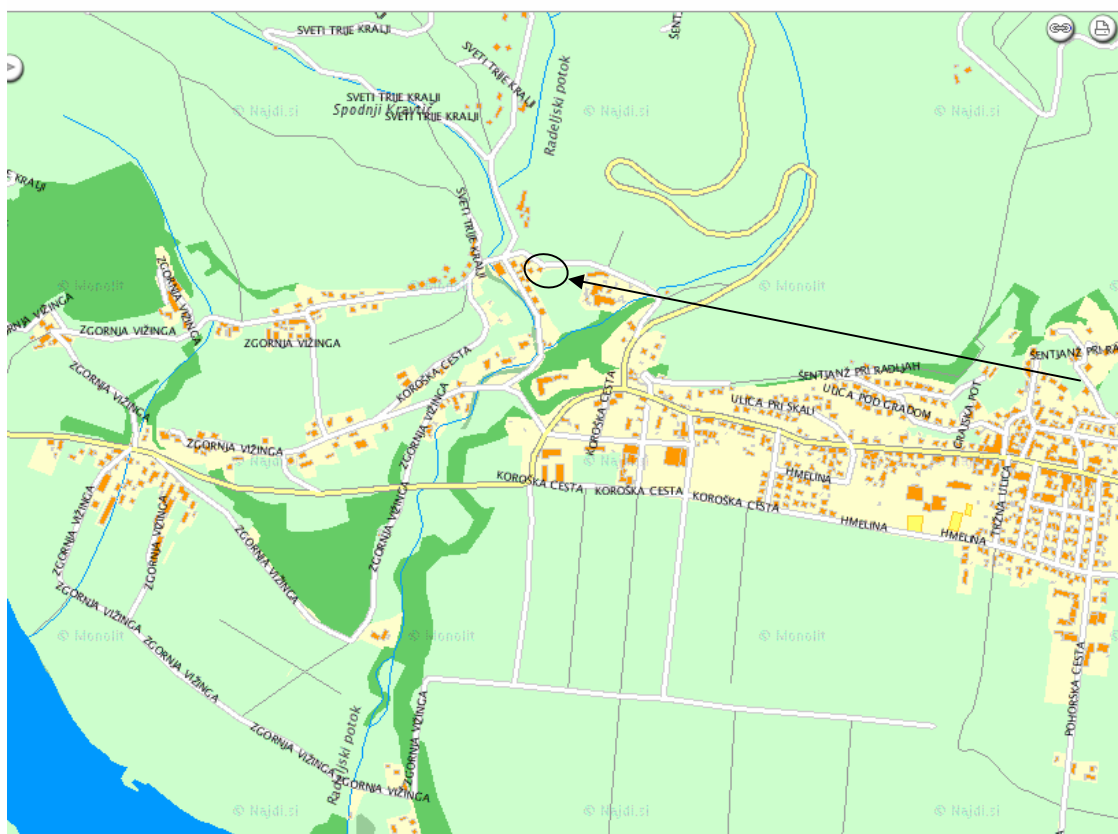
---

²³ Te možnosti so razen redkih izjem še povsem neizkoriščene.

5.2.2 Lokacija objekta

Objekt leži v občini Radlje ob Dravi, v Koroški regiji. Od samega centra mesta je oddaljen približno 1,4 km, od meje z Avstrijo pa 5, 8 km.

5.1 Zemljevid 1: Lokacija samostana dominikank

Vir: Osnutek Dokumenta identifikacija investicijskega projekta 2007: 16

5.2.3 Obstoječe stanje objekta in analiza površin

Odkar je prvobitna dejavnost v samostanu prenehala, se je objekt uporabljal v stanovanjske in industrijske namene. Od druge polovice prejšnjega stoletja za sanacijo in obnovo objekta ni bilo namenjenih veliko sredstev, zato je objekt v propadajočem stanju. Večja vlaganja so se pričela, ko je postala lastnik samostana Občina Radlje ob Dravi. Samostan sestavljata dve ločeni stavbi. Leta 2005 je bila osrednja stavba prekrita z novo kritino. Manjša nižja zgradba pa je krita s salonitno kritino. Pri menjavi kritine na osrednji stavbi so odstranili tudi sušilne stolpe, ki so bili dograjeni po 2. svetovni vojni v namene industrijske dejavnosti. Na teh mestih še vedno ni medetažne konstrukcije.

Slika 5.1: Pogled na samostan z vgrajeno sušilnico hmelja

Vir: Jevšnik, Mateja (2004): Radlje nekoč in danes. Radlje ob Dravi: Samozaložba, str. 59.

V podstrešnih prostorih je pod v razpadajočem stanju in neprehoden, v drugem nadstropju pa delno še uporaben, tukaj je ohranjenih še nekaj originalnih vratnih in okenskih okvirjev. V tej etaži je ena stanovanjska enota, v prvem nadstropju pa je več stanovanjskih enot. Manjka kar precej oken. Manjša zgradba je najboljše ohranjena. Trenutno se uporablja izključno za stanovanjske namene. V samostanskem kompleksu sedaj živi 10 družin. Na notranjem pročelju je ohranjena tudi sončna ura iz leta 1694. Trenutno ima objekt status spomenika občinskega pomena (Osutek Dokumenta identifikacije investicijskega projekta 2007: 6).

Slika 5.2: Sončna ura na samostanskem obzidju iz leta 1694

Vir: Jevšnik, Mateja (2004): Radlje nekoč in danes. Radlje ob Dravi: Samozaložba, 39.

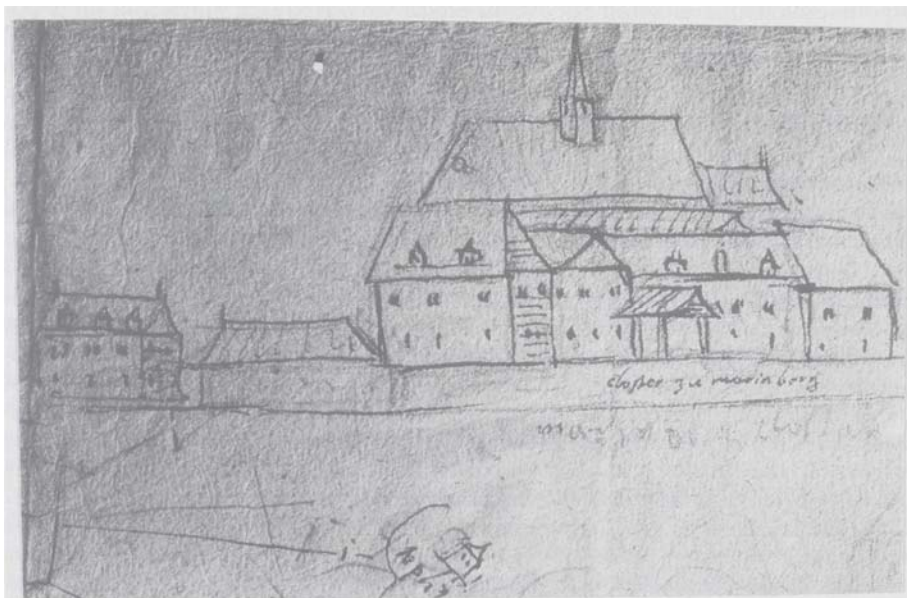
5.2.4 Zgodovina samostana

Leta 1251 je Sigfrid Marenberški s svojo materjo Gizelo ustanovil ženski dominikanski samostan. Papež Aleksander IV. ga je z bulo potrdil 25. februarja 1254. Samostan in cerkev Naše ljube gospe Marijinega oznanjenja, ki je bila dozidana nekaj let po ustanovitvi samostana, sta bila od začetka skromna, pozneje pa povečana in obnovljena leta 1584 in 1586, ko so ga zažgali in izropali Turki. Večja opustošenja so bila že v letih 1529 in 1532 (Mlinarič 1997: 103). Leta 1649 je bil že v tako slabem stanju, da so ga porušili do tal in znova zgradili na istem mestu (Karlavec 1969: 7–17).

Iz Marenberškega samostana je izšel tudi samostan Loreto v Št. Andražu. Tesna povezanost pa je bila zabeležena tudi z graškim samostanom. Samostan štejemo k bogatejšim redovniškim postojankam, zato je razvijal široko paleto dejavnosti pomembnih za širši prostor Dravske doline, vse do Št. Andraža in Gradca v Avstriji.

Zaradi velikih posesti, ki jih je imel samostan, je bil kot ustanova tudi izjemno pomemben gospodarski dejavnik v svojem okolju.

Slika 5.3: Najstarejša znana upodobitev samostana, ki jo je narisal prior avguštinskega samostana v Fürstinfeldu J. Clobucciaricha, iz okoli leta 1600

Vir: Mlinarič, Jože (1997): Marenberški dominikanski samostan 1251–1782. Celje: Mohorjeva družba, 51.

Dejavnosti v ženskem samostanu, ki je sprejemal redovnice bogatih plemiških družin, so potekale predvsem v obliki molitve, meditacije, intelektualnega in fizičnega dela. Redovnice so se tu ukvarjale z glasbo in drugimi umetnostmi, skrbele so še za vzgojo in izobraževanje deklet, opravljale dobrodelna dela, opravljale molitvene daritve za dobrotnike samostana in ustanovitelja ter predvsem bogato razvijale lekarniško in zdravstveno dejavnost (predvsem padarsko obliko zdravljenja), za potrebe katere so imele tudi lekarniški laboratorij. Strokovno pomoč so nudile znotraj in zunaj samostana. Ob sami zgradbi so gojile tudi zdravilna zelišča. Obstajajo pisni viri, da je bilo njihovo znanje in poznavanje zdravilstva za to obdobje na visoki strokovni ravni. Še posebej pa so utrdile sloves v dejavnostih ob pojavu kuge. V samostanu je deloval tako imenovan infirmarij ali bolniški del samostana, kjer so negovale svoje sestre in po potrebi (sicer kasneje s privoljenjem cerkvene oblasti) tudi druge obolele. Izvajale so nego, zdravljenje in pripravljale potrebna zdravila. Uporabljeno posodje so sproti uničevali in sežigali, da bi preprečile širjenje kuge (Mlinarič 1997: 221–247).

Slika 5.4: Vischerjeva litografija iz leta 1681

Vir: Jevšnik, Mateja (2004): Radlje nekoč in danes. Radlje ob Dravi: Samozaložba, 34.

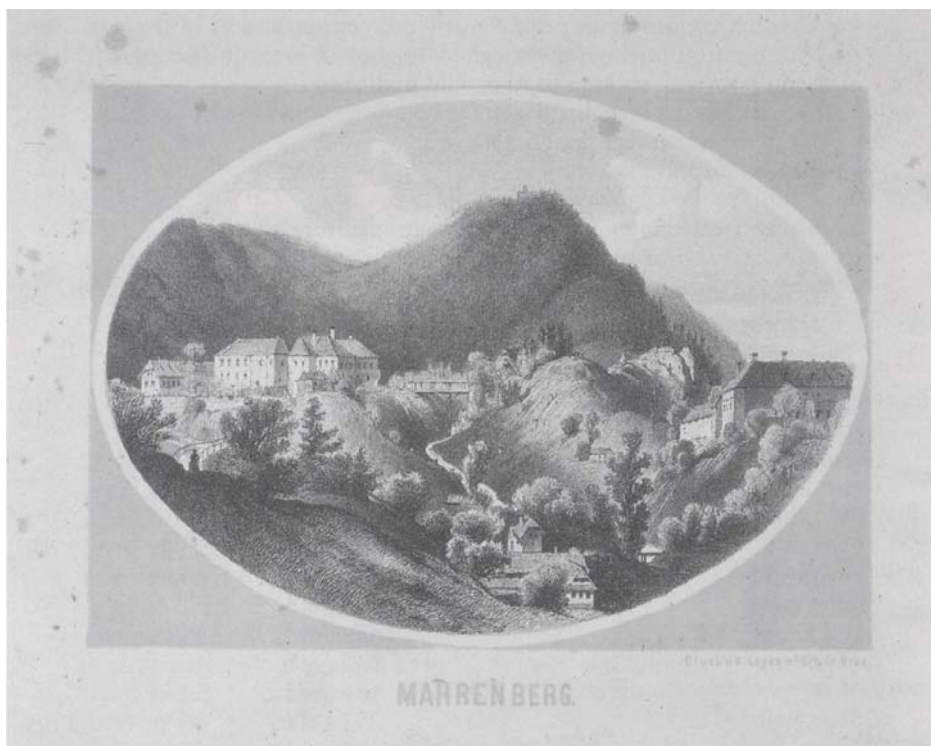
Že leta 1666 je v na novo postavljenem delu stavbe nastala obokana soba namenjena izrecno lekarniški dejavnosti. Leta 1685 zapisi v kroniki omenjajo obnovo lekarne, saj so se v tem letu prenehala obleganja Turkov (nato so Turki še dvakrat požgali samostan). V letu 1702, je nastala v samostanu pod vodstvom Katarine Suzane Grotta sodobno urejena in opremljena lekarna z vsemi potrebnimi prostori. Ukvarjale so se predvsem z zdravljenjem ran in očesnih boleznih (Mlinarič 1997: 101–189).

Pridobljeno strokovno znanje se je prenašalo znotraj samostana med članicami, ki so se po lastnih željah in že določenemu prinesenemu znanju v samostan, želele izobraziti na področju zdravilstva ter želele biti dejavne na področju humanitarno-zdravilskih dejavnosti in negovati svoje članice skozi dolgih 500 let obstoja samostana. Urejenost prostorov namenjenih lekarniški dejavnosti je s pisnimi viri še danes poznana in je bila za to obdobje na zavirljivi tehnično strokovni ravni. Torej ni slučaj, da jo lahko umestimo med eno izmed prvih lekarn v Sloveniji, še posebej zato, ker svojih aktivnosti ni zapirala strogo za samostanske zidove, temveč je ponujala znanje iz zdravilstva vsem potrebnim pomoči.

V kapelici samostanske cerkve so ležali v bakreni krsti tudi posmrtni ostanki ustanovitelja samostana Siegfrida Marenberškega, ki je umrl na nepojasnen način (prof. Mravljak Jožef v svojih delih navaja, da je umrl na poti v Prago zaradi starosti, dr. Jože Mlinarič (1997: 33, 34) pa se sklicuje na Rimano kroniko Otokarja iz Geule in navaja, da so ga v Pragi mučili in usmrtili) konec leta 1271, oziroma v začetku 1272. Sedaj se posmrtni ostanki nahajajo v Joaneumu v Gradcu.

Koncem 18. stoletja (jožefinske reforme) ga je Jožef II. Habsburški razpustil, skupaj s preostalima dvema v Studenicah in Veselovem. Cerkveni inventar je bil razprodan, stavba cerkve je bila porušena in porabljena kot gradbeni material. Še vedno pa je nekaj časa na tem mestu delovala priznana lekarna ter ubožnica in sirotišnica (Mlinarič 1997: 189–220).

Slika 5.5: Pogled na Marenberški samostan (litografija Reicherta iz leta 1864)

Vir: Mlinarič, Jože (1997): Marenberški dominikanski samostan 1251–1782. Celje: Mohorjeva družba, 210.

Ob ukinitvi samostana se je podelila koncesijska dejavnost s področja lekarniške dejavnosti (18. 9. 1782) lekarnarju Francu Sieglu (Mlinarič 1997: 244), ki je odkupil celotno opremo in bi naj odprl lekarno v takratnem Marenbergu (današnje Radlje ob Dravi), dejansko pa zasledimo kot lekarnarja Feliksa Lossa. Visoko ocenjena vrednost opreme (1000 fl) in večkrat poudarjeno doseženo znanje priča o razsežnostih delovanja, ki ga je samostan dominikank dosegel skozi stoletja, in o pomembnosti dejavnosti na tem področju Dravske doline ter v širšem področju Koroške in sosednje Avstrijsko-štajerske pokrajine, saj na tem področju ni bilo nobene druge znane meščanske lekarne (Mlinarič 1997: 189–220).

V letu 1788 se samostan spremeni v vojaško bolnico (omenja se stacioniranih 1000 vojakov) in kasneje v hiralnico²⁴ (Osutek Dokumenta identifikacije investicijskega projekta 2007: 8).

Ni naključje, da se je v Radljah ob Dravi tudi kasneje izvajala dejavnost lekarništva, predvsem pa gojenja zdravilnih zelišč. Magister Vladimir Tomič je v letu 1923 ustanovil javno lekarno in kot farmacevt s koncesijo razvijal gojenje zdravilnih zelišč in na 5 ha Dravskega polja razvil sušilnico in izvedel prve poskuse izvoza zdravilnih zelišč v Švico. V ta namen je zaposlil do 60 delavk, ki so pomagale pri vzgoji in izdelovanju pripravkov iz zdravilnih zelišč. Dejavnost je na našem področju zamrla po odločitvi Droge, ki projekta v nadaljevanju ni več podpirala. Po odhodu mag. Tomiča (zaradi upokojitve) je dejavnost popolnoma ugasnila (Osutek Dokumenta identifikacije investicijskega projekta 2007: 8).

Po 2. svetovni vojni so del stavbe domači posestniki izkoriščali za sušilnico in skladiščenje hmelja. V ta namen so vgradili šest sušilnih stolpov in na teh mestih ni medetažne konstrukcije. Nekaj časa se je klet izkoriščala tudi za gojenje gob.

Država je z Zakonom o lastninjenju kulturnih spomenikov v državni lasti leta 1998 prekategorizirala spomenik državnega pomena v spomenik občinskega pomena. Tako je država občini brez njenega soglasja naložila na pleča veliko breme propadajoče, pa vendar

---

²⁴Oskrbeli naj bi okoli 300 oskrbovancev.

zgodovinsko izjemno pomembne stavbe, ki je 500 let aktivno vplivala na razvoj širše okolice.

Danes v obeh objektih Samostana stanuje še nekaj najemniških družin, ki kljub izdatnim vlaganjem občine živijo v slabih stanovanjskih razmerah.

Obsežnejše delo, z naslovom Marenberški dominikanski samostan 1251–1782, o zgodovini Marenberškega samostana je napisal dr. Jože Mlinarič. Z omenjeno temo pa so se ukvarjali aktivno še Jože Karlavec, Jožef Mravljak, Mateja Jevšnik, itd.

5.2.5 Razvojne možnosti

Obnovitev in dograditev samostanskega kompleksa prinaša mnogo novih gospodarskih možnosti. Kot je zapisano v Strategiji razvoja Slovenije moramo izkoristiti: »... tudi naše razvojne potencialne na področju naravnih danosti in kulturnega razvoja, ki smo jih do sedaj pogosto razumeli predvsem kot omejevalne dejavnike.« (Internet 15: 18). Vnos storitvene dietetične dejavnosti, ki vključuje zdravstvena, zdravilska, lekarniška področja ter sanatorijsko oskrbo, omogoča razvoj gospodarstva v smeri močnejših storitvenih dejavnosti, pa tudi trajnostnega razvoja, kot ga predvidevata tudi Strategija razvoja Slovenije in Državni razvojni program. Vključena bi bila tudi pridelava in predelava zelišč za potrebe centra in za prodajo. Strategija razvoja Slovenije pravi: »Večjo veljavo morajo dobiti ekosistemi, krajina in okoljski ter prostorski razvojni potenciali, itd. Ti potenciali so domači naravni viri (zlasti obnovljivi), območja krajinske in kulturne prepoznavnosti, biotske pestrosti ter varovanje narave (rastlin in živali), miru in sprostitve, ugodnih pogojev za pridobivanje zdrave prehrane (ekoprehrane) in podobno.« (Internet 15: 19). Razvoj takšnih gospodarskih dejavnosti v samostanu je torej neizpodbitno v skladu z glavnim slovenskim razvojnim dokumentom. Prispevek h konkurenčnejšemu gospodarstvu, hitrejši gospodarski rasti ter večanju stopnje zaposlenosti, ki so najpomembnejši cilji Programa reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji, Okvirja gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji, Resolucije o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023, Strategije razvoja Slovenije, itd., je očiten. S pridobitvijo novih delovnih mest, predvsem za visoko kvalificirano delovno silo in večanjem % BDP na

prebivalca bo omogočen tudi skladnejši regionalni razvoj, s tem pa bodo zmanjšane regionalne razlike in razvojni zaostanki Koroške za slovenskim povprečjem (Osutek Dokumenta identifikacije investicijskega projekta 2007: 11).

Zaradi vsebinske usmeritve dejavnosti so pogoji za razvoj ekoturizma več kot zadostni. Dejavnosti v samostanu je mogoče dopolniti tudi z že obstoječo turistično ponudbo, ki bi se lahko, zaradi velikih še neizrabljenih potencialov, še povečala.

5.2.6 Opredelitev neposrednih ciljev investicije (Osutek Dokumenta identifikacije investicijskega projekta 2007: 10)

Namenski cilji v obliki zdravstvenih, lekarniških, zdravilskih ter zeliščarskih dejavnosti:

- storitvena dietetična dejavnost (zdravstvena, zdravilska, lekarniška) s sanatorijsko oskrbo,
- pridelava in predelava zelišč za potrebe centra in za prodajo,
- izobraževanje s področja dietetične stroke,
- celovita duhovno-mentalna rehabilitacija.

Zaposlitveni in razvojni cilji:

- zaposliti v regiji strokovne delavce, zeliščarje, zdravilce in manj kvalificirano delovno silo,
- delati na razvoju kvalitetnih človeških virov,
- povečati razvitost regije in dvigniti % BDP na prebivalca v regiji,
- izkoristiti turistični potencial in
- izboljšati stabilnost kmetij.

Izobraževalni cilji:

- ustanoviti podružnico Univerze v Mariboru,
- racionalno usmerjati in izobraževati človeške vire,
- visokošolsko izobraziti ustrezen farmacevtsko, zeliščarsko in medicinsko usmerjen kader.

Tehnični cilji:

- obnovitev in dograditev objekta,
- ureditev zemljišča za zeliščni vrt (Katarinin vrt),
- obnova mostu med samostanskim kompleksom in Dvorcem.

5.2.7 Opredelitev posrednih ciljev investicije in glavnih usmeritev:

Posredni cilji:

- zaustavitev negativnih demografskih procesov (nova delovna mesta, zmanjševanje odseljevanja, itd.),
- ohranjanje, povečevanje in izboljšanje delovnih mest v turizmu,
- razvoj podeželja in izboljšanje trenutnega stanja ekokmetij in njihovo povečevanje zaradi zagotovljenega odkupa pridelkov,
- povečevanje poslovne uspešnosti gospodarskih družb v dejavnostih gostinstva in turizma,
- povečevanje multiplikativnih učinkov ekoturizma na druge dejavnosti na ožjem in širšem območju,
- povečati finančne vire namenjene varstvu in valorizaciji okolja in narave,
- vzpostaviti učinkovito organiziranost pri upravljanju kompleksa, načrtovanju razvoja turizma in ponudbe,
- povečanje obsega in kakovosti ekoturistične ponudbe ob hkratnem minimiziranju negativnih vplivov turizma na okolje in naravo,
- izboljšati kakovost življenja lokalnega prebivalstva (ohranjanje in razvoj delovnih mest, višji življenjski in družbeni standard).

Usmeritve:

- oblikovanje novih, kakovostnih raznovrstnih in tržno uspešnih turističnih produktov in ponudb, ki bi nastali v povezavi elementov turistične ponudbe z ostalo ponudbo v kraju,
- razvijanje raznovrstne turistične ponudbe s poudarkom na rekreaciji, izboljševanju zdravstvenega stanja, izobraževanju, doživljanju in sprostitvi.

5.2.8 Možne variante obnove

Varianta »brez« investicije

V primeru, da ni investicije, bi sledil propad kulturno-zgodovinskega objekta. Ruševine bi predstavljale okoljsko obremenitev, za okoliško prebivalstvo bi bil lahko ta prostor potencialno nevaren. Za deset družin, ki tam trenutno že bivajo v slabih življenjskih pogojih, pa bi bivalni pogoji postali povsem nesprejemljivi, nemogoči in celo nevarni. Oportunitetni stroški bi bili v okviru te variante najvišji. Zapravljena bi bila možnost ohranitve kulturno zgodovinskega objekta ter vnos gospodarske in razvojne dejavnosti v objekt (Osnutek Dokumenta identifikacije investicijskega projekta 2007: 12).

Minimalna varianta: obnovitev objekta in oddaja v najem

Samo obnovitev še stoječega objekta bi zahtevala ogromno sredstev, krog interesentov za najem pa bi bil zelo ozek. Posledično bi bili tudi prihodki od najema znatno nižji in najverjetneje ne bi zadostovali niti za tekoče vzdrževanje objekta. Oportunitetni stroški bi bili v tem primeru predvsem finančni, zapravila pa bi se tudi možnost pridobitve večjega števila delovnih mest predvsem za visoko kvalificirano delovno silo (Osnutek Dokumenta identifikacije investicijskega projekta 2007: 11).

Polna varianta:

- obnovitev objekta Samostan dominikank in dograditev kompleksa ter postavitve kapele,
- konservatorska dela na celotnem območju kompleksa,
- obnovitev dvorca (Grajska pristava) in izvedba povezovalnega mostu s Samostanom dominikank,
- zasaditev in ureditev zeliščnega vrta v okviru Samostanskega dela,
- spodbujanje in organiziranje pridelave zelišč in ekološke proizvodnje hrane v ožji in širši okolici ter organiziranega odkupa in trženja teh pridelkov in izdelkov,
- organiziranje službe za nadzor pridelave in predelave zelišč,
- izobraževalne in vzgojne vsebine s področja dietetike, zeliščarstva in zdravilstva,
- sanatorijska dejavnost,
- muzejska dejavnost,

- ustanovitev krovne gospodarske službe za koordinirano delovanje vseh centrov znotraj ustanove ter za trženje in promocijo dietološkega centra s sanatorijem (Osnutek Dokumenta identifikacije investicijskega projekta 2007: 11).

5.2.9 Možnosti ponudbe Slovenskega dietološkega, zeliščarskega in zdravilskega centra

Storitvena dietetična dejavnost (zdravstvena, zdravilska, lekarniška) s sanatorijsko oskrbo bo glavna in osrednja dejavnost, ki bo namenjena turistom oziroma bolnikom, ki iščejo točno določene medicinske storitve. Za zaokroženo ekoturistično ponudbo pa je potrebna še dodatna turistična infrastruktura.

Za zanimivo zunanost bo poskrbljeno že z obnovo samostanske stavbe, ureditvijo zemljišča za zeliščni vrt (Katarinin vrt), obnova mostu med samostanskim kompleksom in Dvorcem, urejena in obnovljena Grajska pristava (Dvorec).

Smiselna rešitev, kako predstaviti turistu najkvalitetnejšo primarno in sekundarno turistično ponudbo je, kot navaja tudi Koščak (2005: 159), »... v povezovanju posameznih lokalnih proizvodov v širši regijski turistični proizvod, ki ga je na tržišču možno promovirati in tržiti.«

V bližnji okolici je na voljo že kar nekaj primarne in sekundarne turistične ponudbe. Primarna ponudba obsega Regijski park Pohorje, kulturno dediščino kraja, okolico ribnika Reš, bližino Drave, planinske poti itd., sekundarna pa zajema športno turistične centre v bližini (Rogla, Kope, Mariborsko Pohorje in Areh, Sv. Trije kralji, Turistično rekreacijski center Reš v nastajanju, itd.).

Turisti iz našega kraja vsekakor ne bo odnesel dragocenih etnografskih ali naravnih predmetov, temveč gradivo, iz katerega se čuti naš ponos in naša skupnost, naj bo to literatura, spominki, tudi umetnine, posebni izdelki in podobno (Rožič 2001: 11). Za literaturo je že dokaj dobro poskrbljeno. Obstaja kar nekaj del (Jevšnik (2004), Mlinarič (1997), brošure občine Radlje ob Dravi (1984, 2006, itd.), in TICa (1996, itd.), itd.), ki

predstavljajo zgodovino in znamenitosti kraja. Tudi kar nekaj lokalnih umetnikov, ki bi lahko pripravili ustrezno ponudbo na področju umetnin (Milan Unkovič, Zoran Ogrinc, Peter Hergold, Štefan Kresnik itd.), živi v kraju. Razmisliti pa je potrebno o spominkih in ostalih unikatnih prodajnih artiklih, ki bi se poleg ponudbe v okviru Zeliščarskega centra, nujno morala ponuditi obiskovalcem. Najbolj ustrezna bi bila ponudba v povezavi z zgodovinskim likom Siegfridom Marenberškim ter ponudba prehrabnenih ekoizdelkov in manjših uporabnih izdelkov oziroma spominkov iz naravnih materialov.

Neko novost prinašajo tudi ameriške izkušnje in turisti, ki jo že uveljavljajo v Evropi in pri nas. Imenujejo jo wellness, po naše bi rekli zdravje in ugodje, temelji na sprostivni v prijetnem okolju in raznovrstnem, aktivnem oddihu v fizičnem in kulturnem pogledu. To pa se odmika od tistega zdraviliškega dela, ki pomeni rehabilitacijo in zdravljenje v dobesednem pomenu. Novost, ki da misliti, ker gre za psihološko, etično in terapevtsko spremembo, uvaja nova merila o kakovosti turizma (Rumbak 2001: 71).

Pomembna usmeritev na tem področju je povezano trženje zdravja, zdrave prehrane, aktivnega počitka, duševne in telesne sprostitev ter doživetij z intenzivnejšim vključevanjem kulturne dediščine in naravnih vrednot ter avtentičnih družbenih proizvodov in storitev (prireditve, običaji, itd.) iz njihovega okolja v integralne turistične proizvode (Internet 11: 100). Zato bi veljalo o takšni ponudbi razmisliti, kljub temu da v okviru Dietološkega, zeliščarskega in zdravilskega centra takšna ponudba sicer ni planirana, a bi jo v bližnji okolici (TRC Reš, GTC Kope), v okviru javno zasebnega partnerstva ali zasebnega investitorstva, lahko vzpostavili.

5.2.10 Projekti v povezavi s turizmom opredeljeni v Resoluciji o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023 in Projekt obnove Samostana dominikank

Projekti opredeljeni v Resoluciji (2006: 22–30) so sledeči:

- Slovenski jadranski otok (združitev koristi rešitve problematike deponiranja gramoza s koristmi izgradnje velike turistične privlačnosti z možnostjo sprostitev, zabave in druženja),

- Evropski park krasa (turistično-informacijsko-izobraževalno središče ter povezava z najpomembnejšimi turističnimi točkami na Krasu),
- Zabavišni park Megalaxia v Hajdini pri Ptujju ter Gaj Terme Janežovci (Gaja – Spa Resort Janežovci) na območju občine Destrnik (komplementarni razvojno-investicijski projekt, katerega cilj je ustvariti zabavišni sistem, ki bo nudil zabavo, vznemirjenje, sprostitev in druženje ljudi iz vseh družbenih skupin in starosti),
- Športno poslovni park Leona Štuklja (kompleks namenjen sejmskim, kongresnim in športno-reaktivnim dejavnostim),
- Nordijski center Planica (obnova obstoječih skakalnic, gradnja atletsko-nogometnega stadiona kolesarskih in sprehajalnih poti, skupaj s parkom kulturne dediščine),
- Goriški turistični center (igralniško središče, kot celovit zabavišni center, ki poleg igralnic nudi tudi športno ponudbo, kongresni center, itd.).

V primerjavi z zgoraj naštetimi projekti bi lahko tudi prenovo Samostana v Slovenski dietološki, zeliščarski in zdravilski center označili kot projekt slovenskega in evropskega pomena, kot takega ga definira tudi Regijski razvojni program 2007–2013, (Internet 13: 91). Tudi glede na kriterij finančnega okvirja bi ga lahko uvrstili tja, saj je projekt vreden 1.500.146.400 eur (Internet 13: 91). Indikativni viri namenjeni za obnovo v obdobju od leta 2007 do 2013 znašajo s strani EU in države 2.504.000 eur ter s strani občine 3.756.000 eur (Internet 13: 91). Projekt pa bo ugodno vplival tudi na vse kazalnike razvoja na državni in regijski ravni. Obstoj takšne ustanove bo prispeval tudi k izboljšanju splošne ravni zdravja in počutja, kar bo posledično vplivalo na zmanjšanje državnih zdravstvenih izdatkov.

6. ZAKLJUČEK

Trajnostni razvoj je koncept, ki ga je Svetovna komisija za okolje in razvoj pri Združenih narodih (Brundtlandina komisija) zelo ohlapno opredelila v publikaciji *Our Common Future*. S pojavom tega koncepta je postalo jasno, da so spremembe v okolju postale tako nesprejemljive, da je nujno potrebno nekaj storiti na tem področju.

V Evropski uniji večji ukrepi na področju varstva okolja, razen pričetka uresničevanja Kjotskega protokola, niso bili izvedeni, saj je njen glavni namen gospodarsko povezovanje. Večina pozornosti v okviru koncepta »trajnostni razvoj« je namenjena gospodarski rasti, okoljska politika pa še vedno temelji na sistemu šibkega trajnostnega razvoja (Conelly in Smith 1999: 241). Zavedati pa se moramo, da je trajnostni razvoj postal kot koncept tako uveljavljen, da ima vpliv na gospodarstvo. Veliko avtorjev (Reid (1995), Connely in Smith (1999), Glasbergen in Bowers (1995), Lah (1995), Seljak (2001), itd.) že poudarja povezavo med gospodarsko in okoljsko politiko. Jasno je, da ekonomska vrednost ne vsebuje vedno pravilno ocenjene vrednosti okoljskih virov (Kopač (2004), Connelly in Smith (1999), Daly in Townsed (1994), itd.) in da sile trga same po sebi ne ustvarjajo odgovornosti za okolje in naravo (Glasbergen in Bowers 1995: 101). Rešitev, na zgoraj navedena problema, je poseg države v gospodarstvo, za namene reševanja okoljskih problemov. Izmed vseh sredstev,²⁵ ki jih ima država na voljo za reševanje teh, so najprimernejša ekonomska sredstva, ker dejansko s svojimi mehanizmi lahko vplivajo neposredno na spremembo gospodarskih politik (glej Kopač 2004: 17).

Turizem in njegova najbolj trajnostna oblika, ekoturizem, ki v svojem konceptu izključuje gospodarske aktivnosti, ki povzročajo okoljsko škodo,²⁶ je glede na to, da prispeva več kot 400 mrd bivših tolarjev skupnega prometa ali 9,1 % BDP in zaposluje 52.500 oseb (Internet 9: 1), postal zelo perspektivna in relevantna gospodarska panoga. Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007–2011 (2007: 4) celo navajajo, da: »... bo slovenski turizem v tem desetletju postal ena vodilnih panog slovenskega gospodarstva.« Stanje na

---

²⁵ Sredstva so lahko ekonomska, politična, prisilna, itd.

²⁶ Razen dejanskega transporta turistov.

različnih okoljskih področjih (področje energije, vode in tal, industrije, itd.) v Sloveniji večinoma ni zelo kritično, turizem kot prodajni produkt²⁷ ima razvito dobro infrastrukturo, ekoturizem pa je še premalo razvit, čeprav so nekateri mednarodno priznani eko-standardi (Modra zastava, Zelena pika, Biodar, itd.) že uveljavljeni, in kot pravi Božičnik (2003: 23) bodo postali v prihodnosti: »... izredno pomemben element nacionalnega eko-proizvoda oz. bodoče eko-blagovne znamke Slovenije.«

Če se osredotočimo še na Koroško regijo, lahko ugotovimo, da je turistična ponudba rahlo podpovprečno razvita, kar je sicer slabo, ker ni razvite konkretne turistične infrastrukture in dobro, ker imajo oblikovalci turistične politike odprte še vse možnosti pri oblikovanju novih smernic in predvsem nove ponudbe. Že obstoječe ekoturistične ponudbe, razen ekokmetij, v regiji, po podatkih Regionalne razvojne agencije za Koroško in Kmetijskih svetovalnih služb na Koroškem, trenutno ni. Regija ima sicer precej primarne turistične ponudbe (Regijski park Pohorje, kulturna dediščina kraja, okolica ribnika Reš, bližina Drave, planinske poti), vendar v primerjavi s celotno Slovenijo zelo nizek delež območij s statusom zavarovanih območij (samo 1 %²⁸), ima pa zato 20 % ozemlja status območja Natura 2000. Po deležu zavarovanih območij se regija uvršča na zadnje mesto, po deležu območij Natura 2000 pa na deseto mesto med vsemi slovenskimi regijami (Internet 13: 3). Naravna infrastruktura v regiji je torej zelo primerna za razvoj ekoturističnih dejavnosti.

Ker se Koroška regija trenutno šteje med regije z razvojnimi problemi (dosega približno 79 % BDP glede na slovensko povprečje, stopnja registrirane brezposelnosti znaša 10,6 %, itd.), je razvoj nove donosne gospodarske dejavnosti v regiji zelo dobrodošel. Smiselna rešitev, kako predstaviti turistu najkvalitetnejšo primarno in sekundarno turistično ponudbo, je, kot navaja tudi Koščak (2005, 159), »... v povezovanju posameznih lokalnih proizvodov v širši regijski turistični proizvod, ki ga je na tržišču možno promovirati in tržiti.« Razvoj turističnih dejavnosti v regiji v obliki eko-turizma, bi tako predstavljal celovit, zaokrožen turistični produkt. Dietološki, zeliščarski in zdravilski center v Radljah

---

²⁷ Za obširnejšo razlago glej poglavje 4.2.2.

²⁸ Regionalni razvojni program 2007–2013, 2007: 3.

ob Dravi bi s tem dobil dovolj dopolnilne ponudbe, sprememba Koroške regije v »ekoregijo«, pa bi prinesla celotne pozitivne učinke v smislu dviga gospodarske rasti, dviga stopnje zaposlenosti, dovolj delovnih mest za mlado in visoko kvalificirano delovno silo, kar bi preprečilo tudi beg možganov.

Načrtovan Projekt obnove samostana dominikank v Slovenski dietološki, zeliščarski in zdravilski center ima tako primerno dopolnilno ponudbo iz okolice. Dietološki, sanatorijski del bo privabil turiste, ki koristijo zdravstvene storitve centra, hkrati pa potrebujejo tudi osnovno turistično (v tem primeru predvsem ekoturistično) dopolnilno ponudbo v prostem času. Ekoturistična ponudba pa naj bi bila zastavljena tako, da bi privabila tudi obiskovalce, eko-turiste, ki ne potrebujejo medicinskih uslug Sanatorija.

Če se nato osredotočimo še konkretno na občino Radlje ob Dravi, ki ima drugo najvišjo stopnjo nezaposlenosti v regiji, pa lahko rečemo, da bi razvoj Dietološkega, zeliščarskega in zdravilskega centra pripomogel neposredno k dvigu zaposlenosti predvsem visoko kvalificirane delovne sile, posredno pa tudi na zaposlenost v celotni občini, na dvig storitvenih dejavnosti (predvsem trgovske ponudbe in gostinskih obratov) in na razvoj podeželja (Koroška regija ima visok delež kmečkega prebivalstva) z dopolnilnim podeželskim ekoturizmom in z zagotovljenim odkupom kmetijskih ekopridelkov.

Hipotezi, ki sta bili opredeljeni v podpoglavju 1.2 in pravita, da se: »...Turizem kot gospodarska dejavnost lahko razvija v skladu s trajnostnim razvojem in hkrati prispeva k izboljšanju ekonomskih kazalnikov ter povečuje kvaliteto okolja.« ter »Obnova kulturno-zgodovinskega objekta v smislu vnosa dobičkonosnih dejavnosti lahko pozitivno vpliva na celotno regijo.«, lahko torej na podlagi navedenih trditev s precejšnjo stopnjo gotovosti potrdimo. Seveda pa to lahko trdimo predvsem na predpostavki, da bo ta projekt (ali pa kakšen podoben), ki je trenutno še v idejni zasnovi, dejansko zaživel in da bo vodstvo Dietološkega, zeliščarskega in zdravilskega centra znalo ustrezno izrabiti vse razpoložljive potenciale, sočasno pa bodo tudi politični odločevalci in lastniki kapitala v Koroški regiji prepoznali potenciale ekoturizma in jih začeli v svoje načrte aktivneje vključevati. Drugače pa lahko upamo vsaj, da bodo akterji, ki imajo moč vplivanja, o možnih trajnostnih ukrepih

razmislili in pričeli vzpodbujati tiste gospodarske panoge, ki poleg zagotovljene gospodarske rasti prinašajo tudi prav toliko socialnih in okoljskih dobrobiti in v celoti pričeli uveljavljati načelo trajnostnega razvoja, ne pa samo gospodarski del koncepta.

7. VIRI IN LITERATURA

7.1 SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE IN ČLANKI V REVIJAH IN ZBORNIKIH

- Baker, Susan, Maria Kousis, Dick Richardson in Stephen Young (1997): *The politics of sustainable development: Theory, policy and practice within the European Union*. London: Routledge.
- Blinc, Robert (2001): *Ekotehnološka optimizacija industrije – pogoj za vključitev v Evropsko unijo: izvajanje direktive EU o celovitem preprečevanju in nadzoru in industrijskega onesnaževanja (IPPC) v Sloveniji*. Ljubljana: Institut Jožef Stefan.
- Božičnik, Ana (2002): *Ekoturizem in Razvojne usmeritve slovenskega turizma. Razvoj ekoturizma v Sloveniji: Škocijanske jame*. Turistična zveza Slovenije, 17–27.
- Burja, Alenka (2006): *Slovenija znižuje CO₂*. Ljubljana: Ministrstvo RS za okolje in prostor.
- Cenčič, L., V. Grosek in Le Merchal (2006): *Slovenski zaščiteni posebni kmetijski pridelki oziroma živila*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Cole, Hans, C. Feeman, Marie Jahoda in C. Pavitt (1973): *Thinking about the Future: A Critique of »The Limits to Growth«*. London: Chatto in Windus.
- Connelly, James in Graham Smith (1999): *Politics and the environment: From theory to practice*. London: Routledge.
- Čančer, Vesna (1998): *Simuliranje izvajanja okoljsko upravljanega poslovnega procesa z optimizacijskim modelom*. Doktorska disertacija. Maribor: Ekonomsko poslovna fakulteta.
- Daly, Herman E. in Kenneth N Townsend (1994): *Valuing the Earth: Economics, Ecology, Ethics*. London: The MIT Press.
- Devarič, Evgen (2004): *Trajnostni razvoj ali izziv tega stoletja. Trajnostni razvoj – družbena in ekonomska nuja*. Velenje: Društvo za kakovost in ravnanje z okoljem, GZS Savinjsko-šaleška območna zbornica, 11–15.

- Drobnjak, Borut, Marjan Klemenčič, Marjan Križanič, Mirko Pag, Jurij Senegačnik in Franc Lovrenčak (1997): *Obča geografija za 1. letnik srednjih šol*. Ljubljana: DZS.
- Drole, Miran (2002): Možnosti razvoja ekoturizma na Tolminskem v luči nekaterih okoljskih procesov. *Razvoj ekoturizma v Sloveniji*. Škocijanske jame: Turistična zveza Slovenije, 28–35.
- Elliot, Robert (1995): *Environmental ethics*. New York: Oxford University Press.
- Glasbergen, Pieter in Andrew Blowers (1995): *Perspectives on environmental problems*. London: Arnold.
- Grile V. in M. Lešnjak (2003): Čista proizvodnja – pristop k trajnostnemu razvoju v industriji. *IB revija* 37 (4), 59–69.
- Jere Lazanski, Tadeja (2001): Vloga organiziranja prostega časa za dvig kakovosti storitev v turizmu. *Organizacija* 34 (1), 16–22.
- Jerina, Andreja (2004): EU Državni in regionalni vidiki financiranja trajnostnega razvoja. *Trajnostni razvoj – družbena in ekonomska nuja*. Velenje: Društvo za kakovost in ravnanje z okoljem, GZS Savinjsko-šaleška območna zbornica, 22–29.
- Jevšnik, Mateja (2004): *Radlje nekoč in danes*. Radlje ob Dravi: samozaložba.
- Karlatec, Jože (1969): *Radlje ob Dravi v srednjem veku*. Radlje, Dobrava: seminarska naloga iz zgodovine.
- Kopač, Janez (2004): Izzivi trajnostnega razvoja. *Trajnostni razvoj – družbena in ekonomska nuja*. Velenje: Društvo za kakovost in ravnanje z okoljem, GZS Savinjsko-šaleška območna zbornica, 15–22.
- Kocijan Barle, Marta, ur. (2003): *Slovenski veliki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Kocijan Barle, Marta, ur. (2005): *Slovenski veliki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Kovačič, Art (2001): Merjenje globalne konkurenčnosti držav ter pomen varstva okolja. *IB revija* 35 (4), 53–63.
- Kovačič, A. in R. Slabe, (2006): Od koncepta trajnosti k eko-socialnemu modelu tržnega gospodarstva in merjenje njegovega uresničevanja. *Naše gospodarstvo* 52 (3/4), 98–109.

- Koščak, Marko (2002): Ekoturizem in možnosti njegovega udejanjanja v Sloveniji. *Razvoj ekoturizma v Sloveniji*. Škocijanske jame: Turistična zveza Slovenije.
- Koščak, Marko (2005): Turistične gozdne poti kot turistični produkt in njihov pomen za razvoj podeželja. *Gozdarski vestnik* 63 (3), 157–163.
- Lah, Avguštin (1995): Slovensko gospodarstvo in varstvo okolja. *Delaj varno* 3/4, 27–32.
- Lipič, Karel (1995): Sklepi posveta Avto in čisto okolje. *Okolje* 3 (3/4/5), 35–38.
- Lobnik, Franc (2001): Zakaj je čas za premislek o turizmu in okolju. *Turizem in okolje*. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS, 5–8.
- Marušič, Ivan (2001): Turistični in rekreacijski objekti v Krajini. *Turizem in okolje*. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS, 50–54.
- Mlekuž, Žarko (2000): *Nacionalni koncept razvoja turizma v naravnih parkih Slovenije in primer trajnostnega razvoja turizma na Pohorju*. Ljubljana: Mednarodni inštitut za turizem.
- Mihalič, Tanja (2001): Turizem kot dejavnik sonaravnega razvoja. *Turizem in okolje*. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS, 29–34.
- Mlinarič, Jože (1997): *Marenberški dominikanski samostan 1251–1782*. Celje: Mohorjeva družba.
- Oblak, Leon (1995): Konkurenčnost podjetij z vidika ekološke politike. *Okolje* 3 (3/4/5).
- Plut, Dušan (1997): *Sodobni trendi okoljske politike Evropske zveze–industrija in okolje*. Ljubljana: Inštitut Prevent.
- Plut, Dušan (2004): *Zeleni planet? Prebivalstvo, energija in okolje v 21. stoletju*. Ljubljana: Didakta.
- Radej, Bojan (2001): Uvod v ekonomiko trajnostnega razvoja. *IB revija* 35 (4), 13–26.
- Reid, David (1995): *Sustainable development*. London: An Introductory Guide. London: Earhscan Publications Ltd.
- Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023 (2006): Ljubljana: Urad Vlade RS za informiranje.

- Rožič, Marjan (2001): Slovenska turistična napotnica. *Turizem in okolje*. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS, 9–14.
- Seljak, Janko (2001): Nove mere razvoja - kazalec uravnoveženega razvoja (KURA). *IB revija* 35 (4), 27–37.
- Slabe, Anamarija (2002): *Odstranimo ovire za trajnostni razvoj podeželja*. Ljubljana: Inštitut za trajnostni razvoj.
- Slovenske regije v številkah 2006 (2006). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Toming Consulting (2007): *Osnutek Dokumenta indentifikacije investicijskega projekta*. Velenje.
- Todaro, Michael P. (1997): *Economic development*. London: Longman, Harlow: Addison Wesley Longman.
- World Commission on Environment and Development (1987): *Our common future*. Oxford : Oxford University Press.
- Žove, A. in Z. Mazej Kukovič (2004): Ekološke tehnologije in trajnostni (sonaravni) razvoj. *Trajnostni razvoj – družbena in ekonomska nuja*. Velenje: Društvo za kakovost in ravnanje z okoljem, GZS Savinjsko-šaleška območna zbornica, 51–56.

7.2 INTERNETNI VIRI

- Internet 1: Dostopno na: <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm> (10. maj 2007)
- Internet 2: Arhiv družboslovnih podatkov: Slovensko javno mnenje 2002/2: *Raziskava o okolju in raziskava o medčloveških stikih*. Ljubljana. Dostopno na: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm002.xml#103976192> (23. avgust 2007)
- Internet 3: Dostopno na: http://www.mop.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/okolje/ (10. maj 2007)
- Internet 4: Dostopno na: http://www.stat.si/letopis/index_vsebina.asp?poglavje=17&leto=2006&jezik=si (23. avgust 2007)
- Internet 5: Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1072 (23. avgust 2007)

- Internet 6: Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano: *Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015*. Dostopno na: http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/saSSo/50svAkcijskina_rtkmetijstvo.doc (10. november 2006)
- Internet 7: Dostopno na: <http://www.koper.si/povezava.aspx?pid=2262> (11. maj 2007)
- Internet 8: Dostopno na: <http://www.jh-lj.si/index.php?p=4&k=509> (23. avgust 2007)
- Internet 9: Ministrstvo za gospodarstvo: *Strategija slovenskega turizma 2002 – 2006*. Dostopna na: http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/turizem/turizem_strategija.pdf (11. maj 2007)
- Internet 10: Slovenska turistična organizacija: *Strategija trženja slovenskega turizma 2003–2006*. Dostopno na: http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/turizem/strategija_trzenja_turizem_2003-06.pdf (11. maj 2007)
- Internet 11: Ministrstvo za gospodarstvo: *Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007–2011*. Dostopno na: http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/turizem/Microsoft_Word_-_RNUST_2007-2011-popravki_10.7.2006-za_na_splet-1.pdf (20. julij 2007)
- Internet 12: Ministrstvo za gospodarstvo (2006): *Program ekološke ureditve in posodobitve slovenskih hotelov*. Dostopno na: http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/turizem/Program_ekoloske_ureditve-final_8.1.07-na_splet.pdf (20. julij 2007)
- Internet 13: Regionalna razvojna agencija za Koroško: *Regionalni razvojni program 200–2013*. Dostopno na: <http://www.rra-koroska.si/datoteke/RRP.pdf> (21. maj 2007)
- Internet 14: Umar: Regije 2006 - izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah. Dostopno na: <http://www.gov.si/zmar/public/dz/2006/dz15-06.pdf> (11. maj 2007)
- Internet 15: Umar: Strategija razvoja Slovenije. Dostopno na: <http://www.umar.gov.si/projekti/srs/StrategijarazvojaSlovenije.pdf> (2. junij 2006)

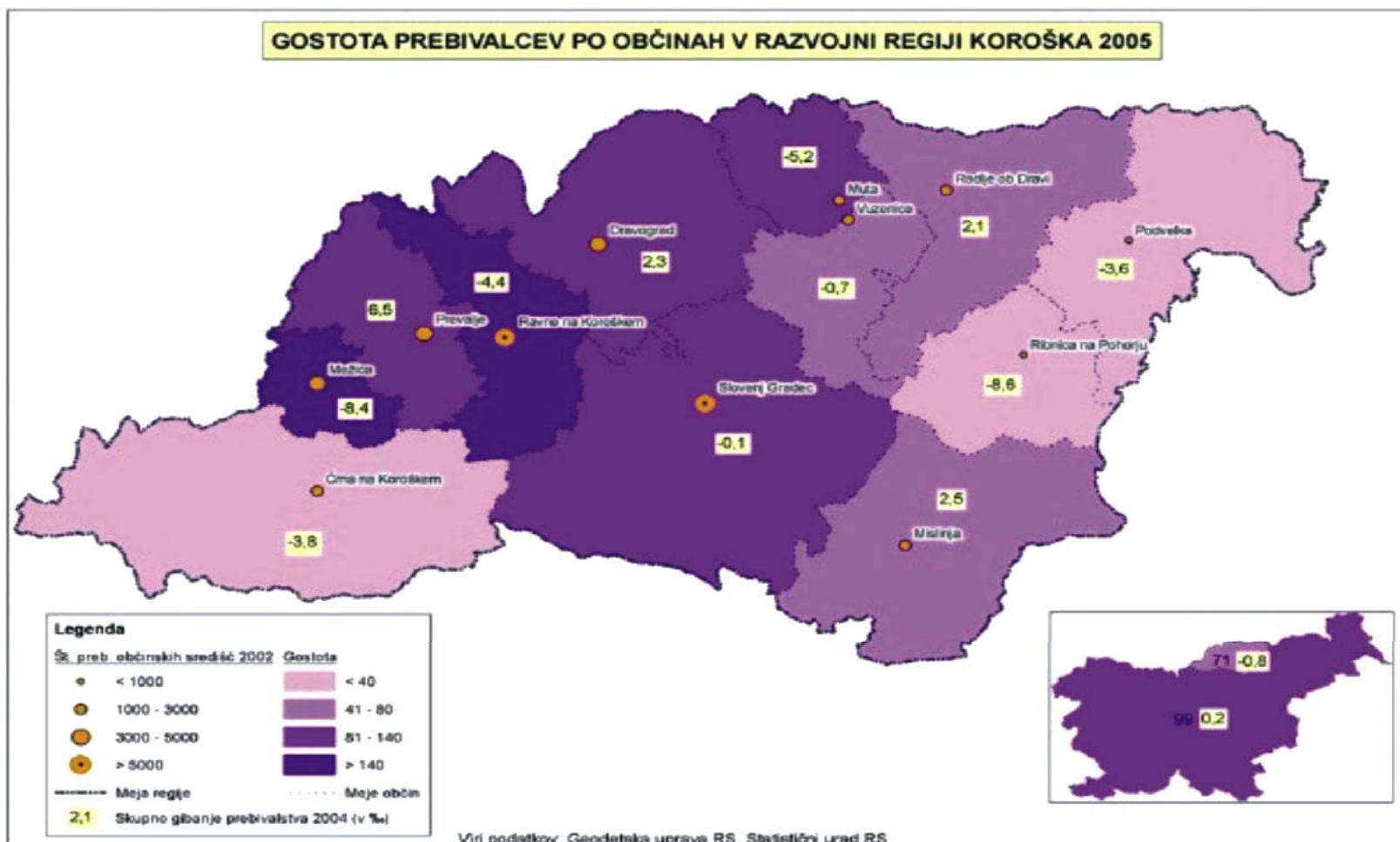
8. PRILOGE

Priloga A: Zemljevid 5.2: Gostota prebivalcev po občinah v razvojni regiji Koroška (za leto 2005)

Priloga B: Zemljevid 5.3: Gospodarske družbe v razvojni regiji Koroška (za leto 2005)

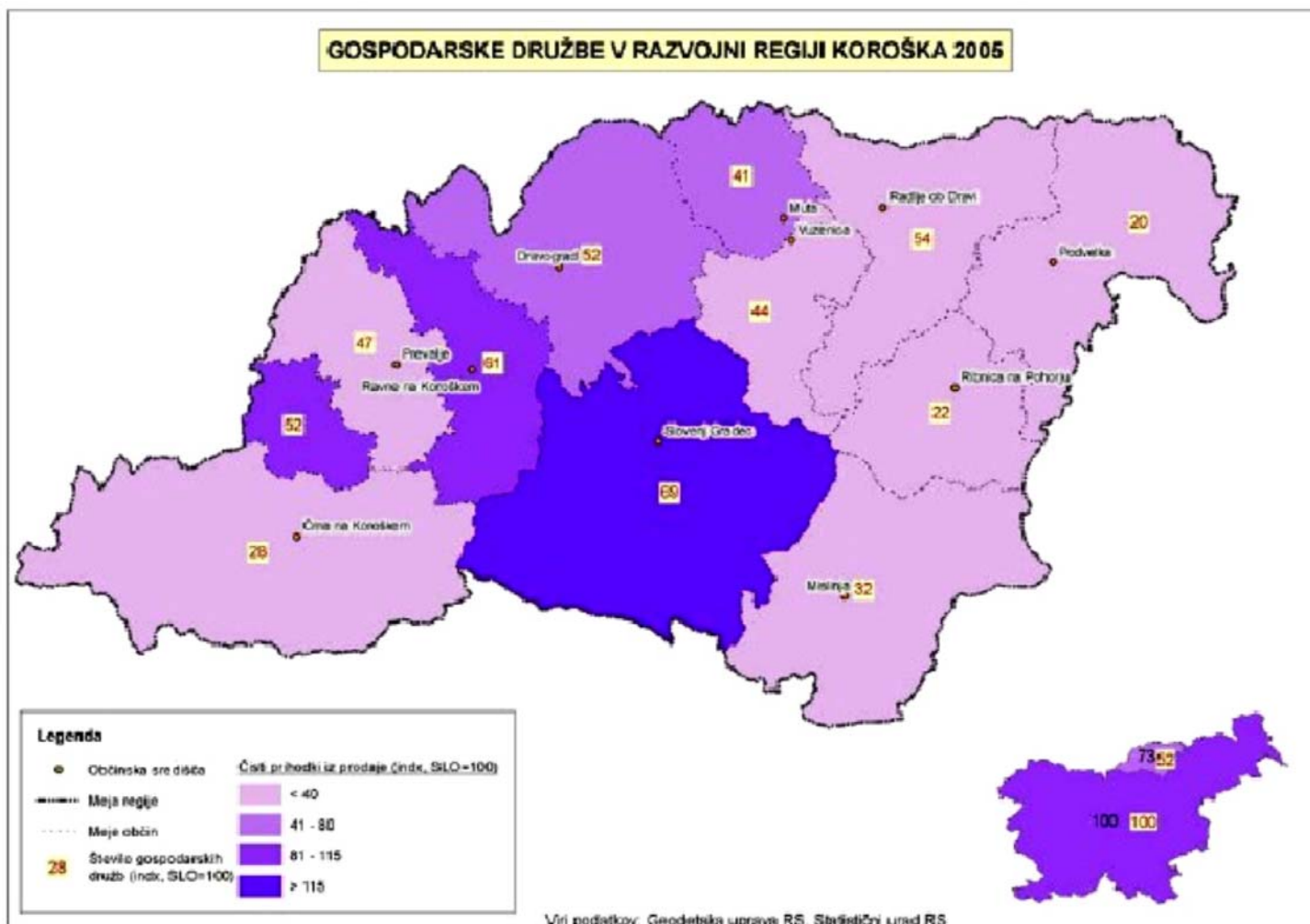
Priloga C: Zemljevid 5.4: Turizem v razvojni regiji Koroška

Priloga A: 5.2 Zemljevid: Gostota prebivalcev po občinah v razvojni regiji Koroška (za leto 2005)

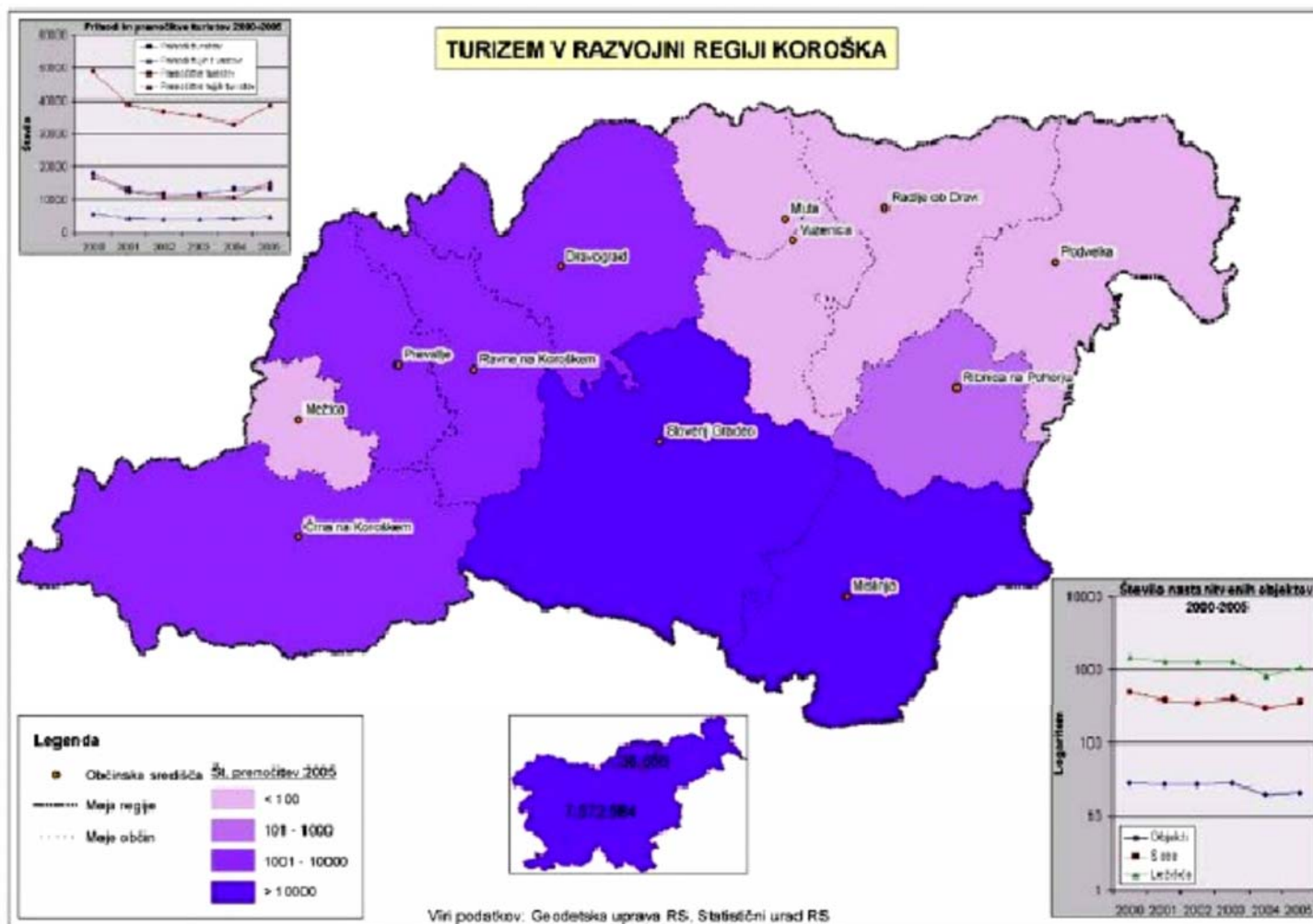
Vir: Internet 13: 5

Priloga B: 5.3 Zemljevid: Gospodarske družbe v razvojni regiji Koroška (za leto 2005)

Vir: Internet 13: 10

Priloga C: 5.4 Zemljevid: Turizem v razvojni regiji Koroška

Vir: Internet 13: 11